

K. NOREL

DE KRUIS- VLAG GEPLANT

DE KRUISVLAG GEPLANT

K. NOREL

DE KRUISVLAG GEPLANT

Met illustraties van H. Prahł

UITGEVERIJ G. F. CALLENBACH N.V. - NIJKERK

1. VREEMDELINGEN BIJ DE FRIEZEN

„Hilde, niet zo hard. Wacht even!” hijgde Wolfert. Het meisje, dat rap bij het hoge duin was opgeklauterd, bleef wachten op haar broer, die langzaam, moeizaam klom.

Vroeger, twee jaar geleden nog, was Wolfert Hilde ver de baas. Toen kon hij rennen, springen, klimmen als de beste. Het zou niet lang meer duren of hij ging met zijn vader mee op de herten- en de vossejacht. Best mogelijk, dat ze daarbij ook een wolf ontmoetten. En daarna zou hij met de mannen meegaan in de strijd met knots en speer, wanneer de Franken weer een inval deden.

In één nacht was hij van een ferme, sterke jongen een stumperd geworden. Hij kreeg pijn, werd benauwd en rilde van koorts. En 's morgens bleek zijn ene been verlamd te zijn en hing zijn linkerarm slap.

Langzamerhand was het wel een beetje beter geworden, maar nu, twee jaar na die nare nacht, hinkte hij nog steeds en zijn arm was half verlamd gebleven. En zo zou hij blijven, kreupel, met een slappe arm, zijn leven lang. Hij kon niet meedoen met de jongens. Hij zou de boog niet kunnen spannen voor de jacht. Straks zou hij niet kunnen meevechten met de mannen in de oorlog. En in het Walhalla, in de heldenhemel, zou hij dus nooit kunnen komen. Zijn vrienden waren nu de doofstomme Murk en Volkert-houten-been, ook stumperds, die niet meetelden onder de jongens. En vandaag was hij er met zijn zuster Hilde

op uit, om bramen te plukken in de duinen. Dat meisjeswerk kon hij nog doen, maar hij kon Hilde niet eens bijhouden, als zij vlug liep of klom. Hij was een stakkerd en hij zou dat altijd blijven, met medelijden behandeld door de vrouwen en veracht door de mannen van de stam.

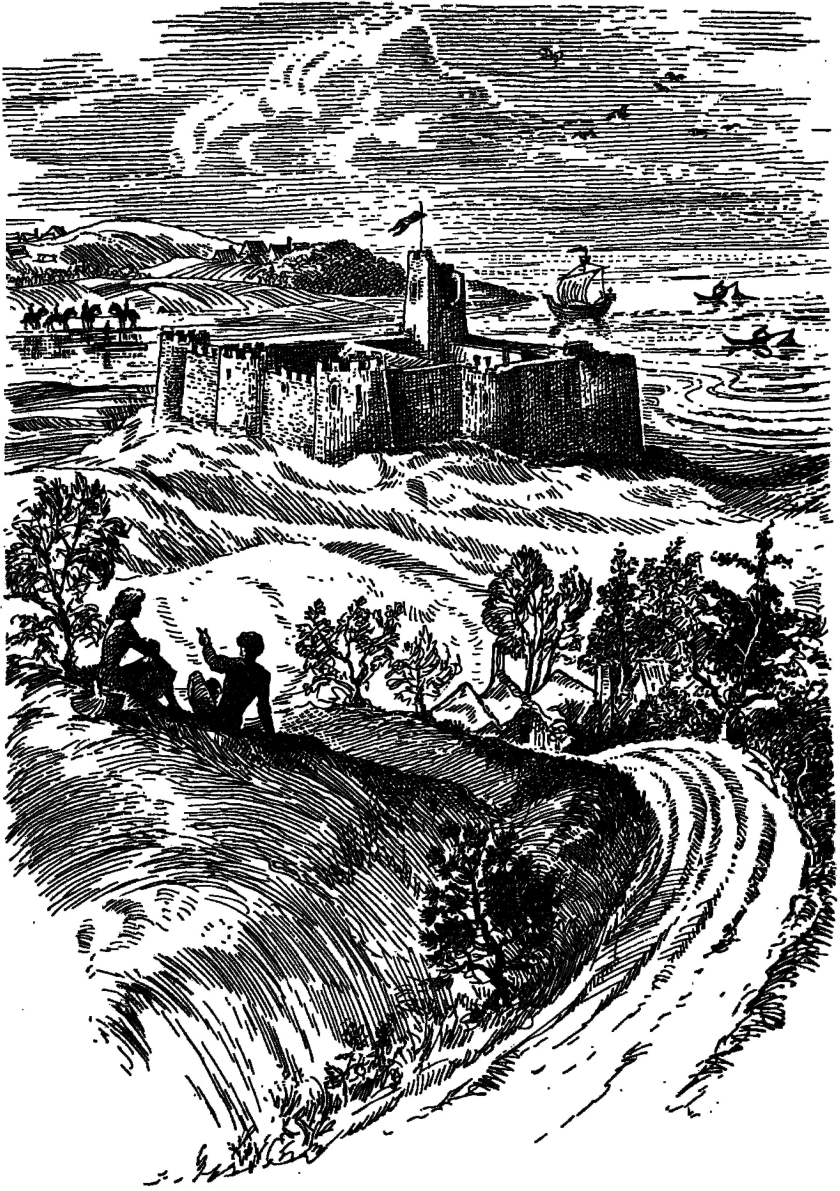
Zij waren ver van huis gedwaald. De braamstruiken dicht bij hun dorp waren alle leeggeplukt. Wolfert wist dat verderop, aan de oever van de Rijn, veel bramen groeiden. Voorzichtig, kalmpjes aan, kon hij wel ver lopen. Maar nu was hij erg moe. Zijn linkerbeen wou haast niet meer. De klim bij het duin op was hem feitelijk te veel. Zwetend en zuchtend kwam hij eindelijk boven, waar hij zich uitgeput in het zand liet vallen.

Hilde kwam naast hem zitten. Dieper in de duinen waren de braambosjes. Straks zouden ze gaan plukken. Eerst een poosje rusten.

Van het duin af keken ze naar de rivier, die door een brede en diepe geul tussen de duinen naar zee stroomde. Er voer een kogge stroomopwaarts. Die was stellig van het land der Angelsaksen gekomen. Hij zou wel naar Alfen of naar Utrecht gaan, of misschien wel naar Keulen. Er dreven een paar bootjes van zalmvissers, die hun netten binnenhaalden. Ze hadden een goede vangst. Hilde en Wolfert zagen de grote vissen spartelen. Aan de oever van de Rijn stond een groot bouwwerk. De Brittenburcht was dat, gebouwd door de Romeinen; nu diende de burcht als pakhuis. Links lag het lage land: korenvelden met rijpend graan, weiden waar vee in graasde; daartussen plassen, die uitliepen op de rivier. Wijd verspreid lagen hoeven; dichtbij stonden veel kleine huisjes bij elkaar. Van dit dorp leidde een landweg, die eerst langs de duinen liep en verderop tussen de weiden kronkelde, naar hun eigen dorp, dat nauwelijks was te zien.

„Kijk, Hilde, kijk! Zie je ze?”

„Wat? Waar?” vroeg Hilde.

„Daarginds, 't zijn ruiters; aan de overkant van de rivier.”

Wolferts been en arm mochten lam zijn, z'n ogen waren scherp. De paarden draafden op de weg langs de rivier.

„Ze gaan vast naar Katwijk.”

In die veronderstelling was Wolfert echter mis. De ruiters hielden halt en stegen af. Zij leidden hun paarden op een vlot, dat aan de oever van de Rijn gemeerd lag en staken naar deze zijde over.

„O, Franken! Een invall!” riep Hilde bang. Zij wilde vluchten.

„We kruipen in dat bosje daar beneden,” wees Wolfert naar een bosschage dicht bij de weg, aan de voet van het duin. „Dan kunnen wij ze zien voorbijgaan.”

„Daar vinden ze ons en dan steken ze ons dood.”

„Gekheid; het bosje is dicht genoeg. Als jij je mond maar houdt, dan vinden ze ons nooit.”

Hilde streefde tegen, maar toen Wolfert zich naar beneden liet glijden, volgde zij. Ze deed haast altijd wat haar broer wilde, al was die kreupel. Maar haar hart beefde. Ze kroop heel diep in het bosje.

Wolfert gluurde door de bladeren naar de weg. De ruiters waren aan deze kant van de rivier gekomen. Daar kwamen ze aan. Je hoorde de doffe hoefslag van de paarden in het zand. Een stofwolk hing achter de troep.

Hee, het waren geen soldaten, zoals Wolfert had verwacht. Niet een droeg een lans of zwaard. Ze hadden ook geen helmen op en evenmin de kappen, die de lansknachten altijd droegen; zij waren allemaal blootshoofds. En kijk, hun kruinen waren kaal. Toch waren het geen oude mannen. De meesten hadden een jong gezicht en rondom hun schedel hadden zij wèl haar, zwart, bruin of blond. Hadden zij hun kruinen misschien kaalgeschoren? Vréemde mannen waren het.

De ruiters reden langs het bosje, waarin de kinderen verscholen

zaten. Niet een die hen zag. Maar zouden ze hen kwaaddoen als zij hen wel gevonden hadden? Zij zagen er heel vreedzaam uit. Wat moesten die vreemde mannen met hun kale kruinen toch hier, in het land der Friezen?

„Kijk, Hilde, kijk!”

Nu de ruiters voorbij waren, durfde Hilde kijken. Zij gluurde over Wolferts schouder.

Een van de paarden was een pakpaard. Geen man erop. In plaats daarvan droeg het paard op zijn rug een kleurig kleed, waaronder een paar reiskisten half zichtbaar waren. Hilde vergat bijna haar bangheid. Wat was dat en wat voor mensen waren deze vreemde mannen?

Even voorbij het bosje, daar waar het dorp begon, hielden de ruiters hun paarden in en stegen af. Tentstijlen, die ze bij zich hadden, staken ze in de grond; tentlinnen rolden ze uit. Eén van hen spreidde het kleurige kleed, dat over de rug van het pakpaard had gehangen, uit op de grond. Een ander pakte de reiskisten uit. Hij sloeg een kleine tafel op, bedekte die met een geborduurd laken en plaatste daarop enkele schalen en een beker van blinkend wit metaal.

Er kwamen mensen toegelopen uit het dorp: kinderen, vrouwen. Geen mannen. Die waren niet thuis midden op de dag. Zij waren naar hun akkers of op jacht, of misschien naar de volksvergadering onder de Wodanseik.

„Ik ga erheen,” zei Wolfert.

„Nee, nee, niet doen,” fluisterde Hilde bij zijn oor. Haar angst was teruggekomen. „Ze slaan ons dood. Vader . . .”

„Die lui slaan niemand dood. Die kinderen en die vrouwen gaan er ook op af. Als zij durven, dan wij toch zeker ook. Kom mee.”

Hilde probeerde hem tegen te houden, maar het gelukte haar niet. Wolfert kroop uit het bosje en hinkte de weg op. Hilde volgde hem met kloppend hart.

Staande achter de anderen keken Wolfert en Hilde verwonderd

en nieuwsgierig toe. Kwam daar niet een der vreemde mannen toch met een wapen aan? Nee, het was geen speer of knots. Het was een staf, waar bovenop een kruis. Was dat hun wapen? Je kon er niet mee vechten, meende Wolfert.

Een man in een fraai wit kleed, met rood en goud bestikt – vast de voornaamste van de groep – ging voor de tafel staan, terwijl de anderen er zich in een ruime kring omheen schaalden. Hij sloeg een dik boek open, dat op de tafel lag, naast schaal en kelk, en las daaruit. Het was een vreemde taal. Hilde en Wolfert konden hem niet verstaan. Hierna gingen de vreemdelingen zingen. Weer was het een vreemde taal, maar Hilde vond het zingen mooi. Het was heel anders dan de woeste strijdliederen, die de Friezen in hun samenkomsten zongen. Haar bangheid zakte een beetje.

En wat gebeurde er nu? Nieuwsgierig hinkte Wolfert wat naar voren. De man in het fraaie kleed nam de kelk, die op de tafel stond, en hief die op met beide handen. De andere vreemdelingen knielden met gesloten ogen. Er klonk een heldere schel.

Daarop nam de voorganger het deksel van de zilveren schaal en deelde stukjes brood, die daarin lagen, uit aan zijn geknielde vrienden. Hierbij sprak hij weer woorden in de vreemde taal. Wolfert keek in spanning toe. Wat was dit? Het leek iets op een offerfeest. Maar er was geen paard geslacht en geen hart geopend.

De man in het wit ging weer achter de tafel staan, nu om te spreken tot de toegestroomde mensen uit het dorp. Hoor, nu gebruikte hij niet de vreemde taal, waarin daarstraks gelezen en gezongen was. Het was ook geen Frankisch. Het leek op Fries, ofschoon het toch een beetje anders was. Sommige woorden kende Wolfert niet, de tongval was ook vreemd, maar hij kon het best volgen; het was bijna zijn taal. Waar kwamen deze vreemdelingen toch vandaan?

De priester sprak over God.

Wie bedoelt hij? vroeg Wolfert zich af. Wodan, de god van de

storm en de zee? Of Thor, de god van de donder? Of Dings, de god van de oorlog?

„God heeft de hemel en de aarde gemaakt,” zei de vreemdeling, „de mensen en de dieren. God heeft de wereld lief. Zo lief, dat Hij zijn eigen Zoon gezonden heeft om de mensen gelukkig te maken.”

Wie zou dat zijn, die Zoon? vroeg Wolfert zich weer af. Loki? Nee, Loki niet. Loki was de god van het wilde vuur. Hij maak-

te de mensen ongelukkig in plaats van gelukkig. Fro dan, de god van het koren? Of Balder, de god van de lente?

„De Zoon van God heet Jezus Christus,” zei de priester. „Hij is door de mensen gezeseld en bespot, en opgehangen aan een kruis. Zo stierf Hij . . .”

’t Is niets, dacht Wolfert diep teleurgesteld. Een god die lijdt en sterft . . . Een god strijdt! Een god die opgehangen wordt . . . Een sterke god is overwinnaar in het gevecht!

De priester ging voort:

„Drie dagen na zijn marteldood is Jezus Christus opgestaan uit het graf. Hij leeft. Hij is nu Koning in de hemel. Vandaar ziet Hij ons allemaal. Vandaar zorgt Hij voor ons. Hij wil ons allemaal gelukkig maken, mannen en vrouwen en kinderen, de zieken, de armen en de gebrekkigen. Ieder die Hem liefheeft, haalt Hij tot zich in de hemel. En daar zal iedere zieke weer gezond zijn, die nu blind is, zal daar weer kunnen zien, en wie lam of kreupel is, zal daar springen als een hert.”

Het laatste schokte Wolfert. Wilde de Zoon van God lammen en kreupelen in de hemel brengen, ongelukkigen zoals hij? En zou hij daar weer vlug en sterk zijn? Maar de hemel was toch voor strijders, gevallen op het slagveld? Die gingen naar het Walhalla om daar feest te vieren en bier te drinken uit de schedels van hun verslagen vijanden. Voor vrouwen en kinderen was daar geen plaats. Voor zwakke stumperds met een kreupel been en een lamme arm, zoals hij, al helemaal niet. Die gingen na hun dood naar Nevelheim, het kille en mistige, onbekende oord ver overzæ. Zo hadden de Wodan-priesters het altijd gezegd. Maar deze vreemdeling zei dat een kreupele wèl in de hemel komen kon; dat hij er zou springen als een hert.

De priester was uitgesproken.

„Kom mee!” trok Hilde Wolfert aan zijn mouw. „Kom mee! Ze moeten ons niet zien.”

Wolfert aarzelde. Hij wilde graag meer horen over een God, die ook aan stumperds dacht. Maar hij was verlegen. De priester

in het mooie kled zou hem niet willen zien. Hij hinkte weg, met Hilde.

„Willen jullie even bij mij komen?” vroeg een heldere stem.

Wolfert keek verbaasd om. Het was de priester en hij bedoelde hen.

„Hilde, hij roept ons.”

„Nee, nee!” zei Hilde bang.

„Wèl, hij roept ons.”

Een dienaar kwam op hen toe. „Heer Bonifacius wil jullie spreken. Kom maar mee.”

Hij leidde hen naar de priester en toen sprak Bonifacius met Wolfert en Hilde. „Jezus Christus is heel anders dan Wodan, Thor en Loki,” vertelde hij. „Hij veracht de kleinen niet. Hij helpt ongelukkigen: blinden, doofstommen, kreupelen en verlamden. Hij laat de kleinen voorgaan in zijn Koninkrijk. Hij wil ook jullie voor altijd gelukkig maken.”

Vol van de vreemde en blijde dingen die zij gehoord hadden, liepen Hilde en Wolfert de lange weg naar hun dorp terug en thuisgekomen wilden zij ze direct vertellen aan hun moeder.

Maar die had het te druk om te luisteren naar verhaaltjes. „Waar zijn de bramen?” vroeg zij kortaf.

Wolfert en Hilde stonden beteuterd. Zij hadden geen bramen. Zij hadden totaal vergeten die te plukken.

Moeder Wendela beknorde hen. Zij moest inmaken.

„Morgen,” beloofde Wolfert. „Morgen gaan wij bramen plukken, een heleboel. We gaan er vroeg op uit.”

Moeder Wendela haalde de hand over haar hart. Goed, als ze morgen bramen brachten was het in orde. En toen was zij toch wel nieuwsgierig naar dat, waar de kinderen zo vol van waren. Zij luisterde naar hen met klimmende aandacht. Was er een God, die vrouwen en kinderen, zieken en gebrekkigen gelukkig wilde maken? „Zou Hij ook jou gelukkig willen maken, Wolfert?”

„Die priester zegt het, ja.”

Moeder Wendela wilde het graag hopen, want zij hield veel van haar zoon, sinds die nare nacht, toen hij verlamd was, nog meer dan vroeger. Maar ze twijfelde. Wodan en Thor waren met de sterken, met dappere strijders. Vrouwen en kinderen telden niet mee en gebrekkigen waren verworpen.

Vader Gerlof kwam thuis. Hij bracht vissen mee, die hij in de plas had gevangen. Wolfert, nog vol van alles, vertelde ook aan hem, wat hij en Hilde van de vreemde priester hadden gehoord.

Vader Gerlof lachte smalend om het verhaal. Wat was dat voor een god, die gedoogde dat zijn eigen zoon gemarteld en gekruisigd werd? Wat was dat voor een god, die zich druk maakte om vrouwen en zwakkelingen? „Wil hij j ou gelukkig maken? Jij bent immers  ngelukkig, jongen.”

Wolfert kromp ineen. Sinds zijn been en arm verlamd waren, werd hij veracht door alle mannen van de stam, ook door zijn vader.

2. DE GODENZOON, DIE BETER MAAKT

Voor dag en dauw gingen Hilde en Wolfert de volgende dag de deur uit. Ze hadden al een heel stuk van de lange weg gelopen, eer dat de zon opkwam. In het braambos bij de Rijn vonden ze veel vruchten, die ze ijverig plukten. Hun meegenomen manden werden vol.

Op de terugweg brandde de zon op hun ruggen; het was een warme dag geworden. De volle mand woog zwaar aan Wolferts rechterhand; zijn lamme linker kon niets dragen. Ook werd zijn kreupele been erg moe. Hij moest een poosje rusten.

Ze gingen zitten aan de voet van het duin. Terwijl zij rustten, tuurde Wolfert in de verte, naar hun dorp. Stonden daar geen tenten opgeslagen? Ja, witte tenten, dezelfde die zij gisteren gezien hadden bij het dorp aan de rivier. De vreemdelingen, naar wie zij toen gekeken en geluisterd hadden, waren nu in hun dorp.

„Kom mee, Hilde! Kom mee! Wij gaan erheen. Ik wil een heleboel aan die mannen vragen.”

Hij sprong op. Zijn moeheid was hij opeens vergeten. Zo vlug zijn kreupel been maar mee wou, liep hij naar het dorp. En Hilde volgde. Zij hadden nu bramen geplukt. Moeder zou hen niets verwijten, als zij weer gingen luisteren naar heer Bonifacius. Alleen vader . . . Zou die het dulden?

Het fraaie kleed was weer op de grond uitgespreid, de mooie tafel opgesteld. De zilveren schaal en beker stonden erop en het dikke boek lag daarnaast. De vreemdelingen knielden neer, ter-

wijl Bonifacius hun weer brood uitreikte. Veel dorpelingen stonden er omheen, meest vrouwen en kinderen. Ha, moeder was er ook! Gisteren, bij hun verhaal, was ze al nieuwsgierig. En vader? Er stonden enkele mannen bij de groep, maar vader was er niet bij. Het waren de kromme Aarnout, stijf van reumatiek, lamme Edzer, die aan beide benen kreupel was en op twee krukken liep, Volkert-houten-been en doofstomme Murk, allemaal stumperds, nog erger dan hij. Van de gezonde en sterke mannen en grote jongens uit het dorp was er niet een.

Nadat de vreemdelingen van het brood gegeten en van de wijn gedronken hadden, ging Bonifacius weer tot de dorpelingen spreken. Zou hij hetzelfde zeggen als gisteren? Nee, nu vertelde hij een verhaal.

Het ging over een herder, die met zijn kudde ver het veld introk. Er kwam een beer uit het bos, die de schapen wou verscheuren, maar de herder ging de beer tegemoet. Hij vocht met hem en doodde hem. Later kwam er een leeuw, die de schapen aan wou vallen. Weer sprong de goede herder voor de schapen in de bres. Hij vocht ook met de leeuw en doodde hem. De schapen waren veilig.

Wolfert genoot van het verhaal. Een beer was een woest dier, geweldig sterk met scherpe klauwen. Soms kwamen ze uit de bossen. Wie met een beer durfde vechten, was een dapper man. Leeuwen waren er niet in het land der Friezen, maar de blinde Berend, die veel wist, had in een van zijn lange liederen dikwijls van een leeuw verteld. Hij was de koning van de dieren. Een leeuw was nog gevaarlijker dan wolven. En deze herder overwon een leeuw en een beer. Als vader dit verhaal eens hoorde! Dan zou hij vast niet schimpen op de vreemdelingen. De goede herder had een schaap verloren, vertelde Bonifacius verder. Hij merkte het, toen hij zijn dieren telde bij de kooi. Met honderd schapen was hij 's morgens naar het veld gegaan, nu waren er negenennegentig. Hij wist welk schaap er ontbrak, want hij kende al zijn schapen bij hun naam. Het was een klein,

zwak schaapje. Hij redeneerde niet: laat maar blijven, het is een beestje van niks; het geeft geen melk en weinig wol. Een stumperd is het. Nee, hij ging er direct op uit om het schaap te zoeken. Omdat het klein en zwak was, had het zijn hulp juist nodig. Hij zocht overal, waar hij die dag de kudde had geweid en nog veel verder. Hij zocht in doornbossen en ravijnen. De wind woei hard en de regen stroomde. Toch zocht de herder door. Een goede herder stelt zijn leven voor de schapen. Eindelijk . . . Hoorde hij daar wat of was het alleen het gieren van de wind? Hij spitste de oren.

Een zwak geblaas klonk door het loeien van de wind en het ruisen van de regen heen. De herder liep erop af. Hij kwam bij een ravijn. Daar, in de diepte, lag het verloren schaap. Het blaatte droevig.

De herder klom omlaag. Soms gleed hij uit. De steile helling van het ravijn was nat en glad. Ook raakten er stenen los; dan was het voor de herder moeilijk een houvast te vinden. Toch kwam hij veilig op de bodem van het ravijn.

Het schaapje blaatte blij, toen het zijn herder zag komen. Het trachtte op te staan, maar dat mislukte; het had bij de val een voorpootje gebroken. De herder nam het schaapje in zijn armen en droeg het bij de steile wand op. Dat ging nog moeilijker dan het afdalen daarnet. De herder schramde zich aan dorens en verwondde zich aan scherpe stenen. Hij zweette en zuchtte, toen hij eindelijk boven kwam, zo moe was hij . . .

Wolfert luisterde met rode oren. Wat een ravijn was, wist hij niet. Er waren geen bergen en ravijnen in zijn land. Het zou wel zo iets zijn als een duinkom, dacht hij, maar dan veel dieper. Dat schaapje in het ravijn zat net zo in de knoei als hier een schaap dat in het moeras geraakt was. En die herder waagde net zoveel als hier een herder zou doen, die om een verloren schaap te redden het moeras inging, waar je ieder ogenblik wegzakken kon tussen het verraderlijke riet.

De vreemdelingen gingen zingen, nu in een taal die Wolfert kon verstaan. „De Heer is mijn herder . . . ,” zongen zij. Wat betekende dat? Bonifacius en zijn vrienden waren toch geen schapen?

„Vond u dat verhaal niet mooi?” vroeg Wolfert aan zijn moeder. Zij knikte. „Ja, heel mooi.”

„Wij hebben bramen, hoor.”

Zij knikte weer, maar het scheen dat zij daar nu niet eens zoveel om gaf. Bonifacius begon opnieuw te spreken. Zij wilde geen woord missen.

„Zoals die herder voor zijn schapen,” zei Bonifacius, „zo wil de Zoon van God voor ons zorgen, voor jullie en voor mij. Zoals die herder dat schaapje redde uit het ravijn, zo wil Hij ons redden als we in nood zijn. En niemand is voor Hem te klein of te min. Integendeel, voor zwakken, zieken en gebrekkigen draagt Hij de meeste zorg.”

„Hoort u het, moeder? Hoort u het?” vroeg Wolfert.

„Ja, mijn zoon.” Wendela sloeg haar arm om haar jongen heen. Zij luisterden nog lang naar Bonifacius. Wat hij vertelde was zo

mooi. Ook vrouwen en kinderen, ook lammen en kreupelen mochten delen in de gunst van God.

Moeder Wendela en Hilde waren druk bezig met het wassen en koken van de bramen en Wolfert schepte de gelei in potten. Daar kwam vader Gerlof thuis. Hij droeg zijn boog op de rug, zijn pijlkoker aan de heup en de weitas aan de schouder, maar die tas was leeg. Hij had niets gejaagd die gehele dag. Geen ree had hij onder schot gekregen; een haas, die hij bij een korenhoop verrast had, was hem te vlug af geweest. Zijn eerste pijl ging naast en eer hij een tweede op de boog had kunnen leggen, was de haas verdwenen in dicht kreupelhout. Dit had hem in een slecht humeur gebracht en daarbij kwam nog, dat hij zo pas, bij het binnenkomen van het dorp, vreemde tenten had zien staan. „Zijn die soms van de lui, naar wie jullie gisteren geluisterd hebben?” vroeg hij aan Wolfert en Hilde.

„Ja, vader, nu hebben ze hier gezongen en verteld. Het halve dorp heeft naar Bonifacius geluisterd.”

„En het was mooi,” voegde Wendela eraan toe.

„Zo, loop jij ook al weg met die vuile Frank,” schamperde Gerlof tegen zijn vrouw.

„Bonifacius is geen Frank!” viel Wolfert in.

„En jij hebt gisteren zelf gezegd, dat je hem met zijn troep over de Rijn hebt zien komen.”

„Jawel, maar hij komt uit het land der Angelsaksen en zijn dienaars ook. Een van hen heeft het mij verteld. Ze zijn over de Noordzee komen zeilen. Eerst zijn ze in Utrecht geweest. Nu gaan ze een rondreis maken door ons land.”

„Hm, zo . . .” Gerlof werd er niet milder op. „Dan willen ze het dus nog een keer proberen.”

„Nog eens?” vroeg Wolfert. „Ze zijn pas kort geleden uit het land der Angelsaksen gekomen.”

„Ja, zij . . . Maar vroeger is hier ook zo'n stel kaalkoppen geweest. 't Was voor mijn tijd. Mijn vader heeft me ervan verteld.

Zij kwamen ook uit het land der Angelsaksen. Hun leider heette Willibrord, geloof ik. Maar ze waren, net als die Bonifacius nu, eerst in het Frankenland geweest. Zij disten het verhaal op dat zij ons gelukkig wilden maken. Dat vertellen ze nu ook, is het niet?"

Wolfert knikte.

„Nou, de onzen hebben hen toen te verstaan gegeven dat wij gelukkig waren en dat wij gelukkig zouden blijven als we de vrijheid hielden. Wij wilden geen Frankenvrienden in ons land. En we wilden ons ook geen andere god laten aansmeren. Wij hebben onze eigen goden: Wodan, Thor, Balder, Freya. We hebben geen god nodig, die zich aan een kruis heeft laten spijkeren. De onzen hebben toen die Willibrord met zijn troep over de Rijn teruggestuurd. En komt er nu weer zo'n langrok om ons te bekeren? Hij zal een pak van hetzelfde laken krijgen. Geen spionnen van de Franken in ons land! En ook geen priesters van die christengod!"

Wolfert stond verslagen. Wat was vader boos! Maar Bonifacius was geen spion. Dat kon niet. Hij was een vriendelijk en eerlijk man. Vader sprak over gelukkig zijn. Ja, dat gold voor de gezonde en sterke mannen. Nu jagen en vechten en straks feestvieren in het Walhalla. Maar voor de zwakken en gebrekkigen, voor een lamme en kreupele zoals hij, gold het niet. Hij zou zijn hele leven een verschoppeling zijn en later altijd kou lijden en verdriet hebben in het kille Nevelheim. En de God van Bonifacius wilde hem gelukkig maken. Tersluiks keek hij zijn moeder aan. Die gaf hem een knipoogje. Niet tegenspreken, beduidde dat. Het helpt toch niet. Misschien is vader morgen in een betere bui.

De volgende morgen gingen de dienaars van Bonifacius met klingelende schellen door het dorp om de mensen op te roepen tot een nieuwe samenkomst.

Wolfert wilde er erg graag heen, maar zou zijn vader het wel

goedvinden? Gerlof was nog thuis; hij zat voor hun huis op een bank en sneed pijlen voor zijn boog.

Moeder Wendela maakte zich klaar om te gaan. Vader zei niets. „Mag het?” vroeg Wolfert fluisterend aan zijn moeder. „Hij heeft het ons toch niet verboden?”

Hilde liep met Wendela mee. Wolfert ging zijn handen wassen en hinkte de vrouwen achterna. Vader Gerlof keek niet van zijn werk op.

Onderweg hoorde Wolfert voetstappen achter zich. Het waren zware en lange stappen. Het was zijn vader, wist Wolfert aan het geluid. Hij kromp ineen. Zijn vader zou hem vast terugroepen. Maar er kwam geen roep. Toen vreesde Wolfert dat er een zware, harde hand op zijn schouder gelegd zou worden om hem tegen te houden. Dat gebeurde echter ook niet. Zijn vader kwam naast hem lopen; hij hield zijn lange pas in om met hem gelijk te blijven. Toen begon Wolferts hart hoopvol te kloppen. Sinds hij kreupel was geworden, liep zijn vader nooit met hem op. Nu wel, en in de richting van de witte tenten. Zou hij? Misschien is vader morgen in een betere bui, zei moeder gisteren. Boer Hilderik stond op zijn erf te spitten. Hij ging leunen op zijn schop, toen hij Gerlof aan zag komen.

„Wat nou?” vroeg hij. „Ben jij een Frankenvriend geworden?” „Ik ben een vrije Fries,” zei Gerlof stug.

„Of wil je soms die dappere godenzoon nalopen, die zich als een schaap liet oppakken en ophangen?”

Wolfert huiverde. Wat zou zijn vader hierop zeggen?

„Waarom zou ik niet eens mogen horen wat die lui te vertellen hebben?”

„Ach ja,” gaf Hilderik toe. „Als je daar plezier in hebt...” Wolfert popelde. Vader ging dus werkelijk naar de samenkomst. Hij was heel anders dan gisteren. Wie weet, als hij straks Bonifacius hoorde...

Er waren veel mensen opgekomen, weer bijna uitsluitend vrouwen en kinderen. Behalve Gerlof was er maar een enkele man.

Bonifacius vertelde een nieuw verhaal. Het was de geschiedenis van een verlamde, die dagelijks bij een vijver lag. Daar wachtte hij op een engel, die eenmaal in het jaar het water in beweging bracht. Wie dan het eerst erin dook, werd genezen. Maar er lagen heel veel zieken bij de vijver. De lamme kon nooit vlug genoeg in het water springen. En hij had geen vriend om hem te helpen. Zo was hij steeds te laat. Achtendertig zomers had hij tevergeefs gewacht. Toen kwam Jezus langs. Hij praatte met de zieken. Hij had diep medelijden met de verlamde man. De Zoon van God behoefde niet te wachten op de engel. „Ik zeg u, sta op!” zei hij. En de man stond op. Zijn voeten en zijn enkels waren plotseling stevig. Hij kon lopen en springen. Hij rolde de matras, waarop hij had gelegen op, nam hem op zijn schouder en liep naar huis.

„Was dat niet prachtig?” vroeg Wolfert aan zijn vader, toen hij naast hem naar huis hinkte, en met schitterende ogen voegde hij eraan toe: „Als die godzoon dat bij die man kon doen, wie weet of hij dan mij ook niet kan beter maken.”

Zijn vader lachte spottend. „Och jongen, het is maar een verhaaltje.”

Het was Wolfert of hij een harde klap in het gezicht kreeg. Was dit niet méér dan een verhaaltje? Bonifacius had iedere keer gezegd dat de godzoon de vriend en helper van alle ongelukigen wilde zijn. Verslagen hinkte hij naast zijn vader voort. „Mag ik . . . mag ik nog wel eens naar hem luisteren gaan?” vroeg hij met schorre stem, toen zij dicht bij huis waren.

Zijn vader haalde de schouders op. „Wanneer je daar plezier in hebt. Zolang die mensen hier nog zijn, zal ik het je niet verbieden. Voor stumperds zoals jij zijn die verhaaltjes misschien wel aardig.”

Die avond hinkte Wolfert bij de witte tenten rond. Hij wilde Bonifacius spreken. Hij wilde hem vragen of de godzoon al-

leen tóen zieken hielp, of dat hij nu nog mensen beter maakte. Hij wilde weten of die godenzoon ook hem kon helpen. Daarvoor was hij naar het tentenkamp gelopen. Maar nu hij er was, durfde hij niet door te tasten. Hij vond zichzelf brutaal. Een jongen, een kreupele nog wel, mocht zich niet opdringen aan een priester. Ofschoon . . . Bonifacius was toch een dienaar van de godenzoon, die medelijden had met zieken en gebrekigen, en die kinderen bij zich liet komen.

Toch durfde Wolfert niet aankloppen. Hij drentelde maar rond. Er kwam iemand langs de weg. Wolfert kroop weg achter struiken. Het was een dorpeling, die voorbijging. Pas toen de man verdwenen was, kwam Wolfert weer te voorschijn. Weer drentelde hij rond.

Een tent ging open; er viel licht naar buiten. Een monnik liep in de richting waar Wolfert zich bevond. Die hinkte haastig weg.

„Hei, vrindje!” riep de man hem na.

Wolfert hinkte haastiger om weg te komen, maar de man kwam hem met grote stappen achterna. „Wat moet je hier?”

„Ik . . . ik heb geen kwaad gedaan,” stamelde hij. „Ik wou . . .”

„Wat wilde je?” vroeg de monnik niet onvriendelijk.

„Ik wou zo graag . . .” Hij durfde het niet zeggen.

„Wel, kom er maar mee voor de dag!”

„Zou ik . . . heer Bonifacius even mogen spreken?” Hij kreeg een kleur om zijn vrijmoedigheid.

„Welzeker, Bonifacius heeft graag dat de mensen bij hem komen.” De monnik bracht hem naar een tent in het midden van het kleine kamp. Hij bracht hem binnen. „Heer, een jongen uit het dorp, die u wil spreken.”

Met kloppend hart en rode wangen stond Wolfert tegenover de priester, terwijl die hem met zijn blauwe ogen scherp opnam.

„Heb ik jou niet meer gezien? Vandaag en gisteren en ook al in het eerste dorp, waar wij geweest zijn? Wel, daar doe je goed

aan, dat je mij eens op komt zoeken. Ga zitten, vriend, ja op die schemel. Lust je een beker vruchtensap?"

Hij schonk zelf in. Wolfert dronk gretig. De vriendelijke ontvangst had hem op zijn gemak gesteld.

„En waarvoor ben je nu gekomen?" informeerde Bonifacius.

„Alleen maar voor een praatje, of heb je soms een boodschap?"

Dit maakte Wolfert weer verlegen. Jazeker, hij had een boodschap, of liever een vraag. Maar hoe moest hij die stellen?

„U hebt vanmiddag verteld van die zieke man, de lamme, die door de godenzoon genezen werd . . .”

„En nu kom jij om te vragen of onze Heer ook jouw been en jouw arm beter maken kan?” begreep Bonifacius.

Wolfert knikte heftig. Juist, dat was het precies wat hij wou vragen.

„Hij kàn het vast,” zei Bonifacius, „want onze Heer kan alles. Maar Hij doet het niet altijd. Soms laat Hij iemand gebrekkig blijven, omdat dat beter voor hem is.”

Daar begreep Wolfert niets van. Hoe kon het beter voor je wezen dat je kreupel was? Dan was je immers een stumperd, een verschoppeling?

„Al maakt Hij iedereen niet beter, *gelukkig* wil hij iedereen wel maken,” liet Bonifacius erop volgen. „Wie op de Heer vertrouwt, in Hem gelooft, heeft een blij leven, al is hij blind of kreupel. En eenmaal brengt Hij je in de hemel, waar niemand ziek of blind of kreupel is. Daar zul jij even vlug en vaardig zijn als ieder ander, Wolfert.”

Wolfert begreep dit ook niet helemaal, maar hij ging opgewekt naar huis, vast van plan naar iedere samenkomst te gaan, die Bonifacius in de buurt zou houden. Hij wilde veel meer horen van die Heer, die hem gelukkig maken kon en wilde. Als . . . Zolang ze hier nog zijn, had zijn vader gezegd. Hij hoopte dat Bonifacius lang in hun buurt zou blijven.

3. DE VOLKSVERGADERING

Een koehoorn schalde op de dorpsweg, terwijl het huisgezin van Gerlof aan de maaltijd was. Zij liepen ervoor het huis uit, evenals hun bureu. Een ruiter had de hoorn geblazen; hij hield zijn paard in tot de mensen zich rondom hem verzameld hadden. Toen riep de man zijn boodschap:

„De hoofdman van de gouw roept alle mannen, die daartoe gerechtigd zijn, op tot een volksvergadering op overmorgen.”

Vervolgens reed de bode spoorlags verder.

De mensen op de weg staken de hoofden bij elkaar. Zij begrepen best, waarvoor de volksvergadering bijeengeroepen werd. Het was natuurlijk in verband met de vreemde mannen uit het Frankenland, die wilden dat zij nieuwe goden zouden dienen. De volksvergadering moest beslissen of zij mochten blijven dan wel moesten heengaan.

Wolfert behoorde niet tot de opgeroepen. Hij was te jong. Maar hij zou ook nooit lid van de volksvergadering worden. Die bestond uit de strijdbare mannen van de stam. Een kreupele hoorde daar niet bij. Wolfert was echter zeer nieuwsgierig. Hij popelde om te weten wat er over Bonifacius besproken en beslist zou worden. Zou hij er stilletjes heengaan en zich verstoppen achter struiken bij de Wodanseik?

Dat ging niet. De mannen zouden hem onderweg zien hinken en terugsturen, en wanneer het hem al gelukte bij de grote eik te komen, dan zou hij zich toch zo ver van de boom moeten

verschuilen, dat hij niets verstaan kon van wat er werd besproken.

Er schoot hem iets te binnen. Berend, de blinde bard¹ . . . Als blinde mocht die ook geen lid van de volksvergadering zijn, maar hij was er altijd aanwezig. Hij had er geen stem, maar hij luisterde er, om er later van te vertellen door de gehele gouw. In iedere winter trok Berend met zijn harp van stins naar stins en van dorp naar dorp. In burchtzalen vertelde hij, half zingend en half sprekend, aan de edellieden. In herbergen deed hij hetzelfde voor het volk. En als op spinavonden de jongens en meisjes in een schuur te zamen waren, vertelde Berend daar. Hij zong sagen en legenden, maar ook nieuws. Hij verhaalde al wat er gebeurd was bij de Friezen en de Franken. Straks zou hij overal vertellen over Bonifacius. Daarvoor was hij bij enkele samenkomsten van de bisschop geweest en nu moest hij natuurlijk naar de volksvergadering om uit de eerste hand te horen, wat over Bonifacius besloten werd. En Berends vrouw, die hem gewoonlijk begeleidde, was ziek. Zijn dochtertje had de blinde naar de samenkomst van Bonifacius gebracht, maar de Wodans-eik was voor zo'n kind te ver. Dit is mijn kans, dacht Wolfert. Hij repte zich naar Berends huis. „Mag ik u deze keer begeleiden?”

Berend vond het dadelijk goed.

Maar zijn vrouw, die te bed lag, vroeg of hij het wel kon met zijn kreupele been.

„O, best,” beweerde Wolfert. „Ik kan goed lopen.”

Toen bedankte de vrouw hem voor zijn aanbod.

Vader Gerlof was al weg, toen Wolfert en Berend hand aan hand uit het dorp vertrokken. Naarmate ze verder liepen, werd het drukker op de weg. In ieder dorp sloten zich mannen aan bij de grote groep, die naar de volksvergadering ging. Wolfert had grote moeite de mannen bij te houden. Zijn been deed pijn en hij werd erg moe. Hij had tegen de vrouw van Berend te veel

¹Bard = zanger en dichter bij oude volken.

gezegd, toen hij beweerde, dat hij goed kon lopen. Maar hij zette de tanden op elkaar en verbeet zijn pijn en moeheid; hij wilde bij de volksvergadering zijn.

De volksvergadering zou beginnen. De hoofdman zat op een verhoging voor de Wodanseik. De mannen stonden in een brede kring om hem heen. Berend en Wolfert zaten terzijde.

De mannen waren allemaal in krijgstooi. Zij droegen koehoorns, ramshoorns of wolfskoppen op het hoofd. De gowleider was het krijgshaftigst uitgedost met een veeltakkig hertegewei.

Wolfert keek met bewondering naar de vechtersbazen.

Eén man had geen hoorns op het hoofd. Zijn haar en baard waren wit en hij droeg een zwart kled. Hij nam plaats naast de hoofdman. Schuin achter hem stond een schimmel, door een knecht aan de halster vastgehouden.

Wolfert wilde aan Berend vragen, wie die man was: Een witbaard in het zwart . . . Maar voor hij hem had kunnen uitduiden aan de blinde, begon de gowleider te spreken.

„Ssst . . .,” siste de zanger Wolfert toe. Hij moest goed luisteren om alles wat er werd gesproken in zijn geheugen op te sluiten.

„. . . Vreemdelingen zijn in ons land binnengedrongen. Zij komen uit Frankenland. Ze doen zich vredelievend voor, maar gij allen weet wat de Franken ons hebben aangedaan. Zij hebben telkens stukken van ons land gestolen. Wie weet of deze mannen geen spionnen van de Frankenkoning zijn, die al reizend en trekkend moeten onderzoeken, waar ons land zwak is, opdat de Franken daar straks kunnen binnenvallen. In elk geval proberen ze ons onze goden te ontstelen. Zij beweren dat Wodan, Donar, Balder niets zijn en willen ons bekeren tot hun christengod. Hiervoor, vrije Friezen van de zuidergouw, heb ik u opgeroepen. Zegt uw mening. Beslist wat er gebeuren moet met Bonifacius.”

Wolfert verkeerde in grote spanning. Wat zouden de leden van de volksvergadering zeggen?

De een na de ander sprak. Het kwam alles op hetzelfde neer. „Die vuige Franken moeten uit het land worden gezet.”

Wolfert had het wel willen uitschreeuwen, dat Bonifacius en de zijnen geen Franken waren. Maar hij mocht zijn mond niet open doen. Als hij het waagde, zou hij worden weggejaagd. Een mankpoot had zich niet met mannezaken te bemoeien.

„Past op! Weet wat je doet!” waarschuwde een oudere man. „Als je die mannen kwaad doet – de Franken zijn heel machtig. Zij zullen zich wreken.”

Er volgde gemompel en gemor. „Die ouwe is bang . . . Wij krui-
pen niet in onze schulp. Als de Franken willen vechten, komen ze maar op. Dan zullen wij ze op hun kop geven.”

De volksvergadering had gesproken.

„Nu gaan wij het orakel raadplegen,” zei de hoofdman.

„Wat is dat?” vroeg Wolfert fluisterend aan Berend.

Ofschoon die niet kon zien, wist hij precies wat er gebeuren zou. „Let op de priester en op het paard.”

De man in het zwarte kleed en met de witte baard stond op. Hij was de priester. De schimmel achter hem werd voorgesleid. Het dier hinnikte en schraapte zenuwachtig met de rechtervoorhoef, zodat het zand opdwarrelde. Het was of het voorvoelde wat hem overkomen zou.

De priester prevelde een poos. Voor Wolfert was het volkomen onverstaanbaar. Daarop trok hij een zwaard.

Het paard steigerde en hinnikte wild. Slechts met de grootste moeite hield de knecht het in bedwang. Angstig zag Wolfert toe. De Wodanpriester stak zijn zwaard diep in de hals van het steigerende paard. Het bloed spoot uit de wond. Het dier kreunde, wankelde. Met een doffe slag viel het op de grond. De priester ritste het paardelijf open, lichtte het hart eruit en sneed dat open; het droop van bloed.

Sidderend keek Wolfert toe. De priester keek in het paardehart. Wat kon hij daarin lezen?

„Roof, moord en brand,” sprak de priester langzaam en op sombere toon, terwijl hij in het open hart bleef staren. „De Franken azen op ons land, ons vee en onze vrouwen. Zij willen onze goden onttronen en in de plaats daarvan hun bleke christen-god aan ons opdringen.” Hij sloeg zijn ogen op, ze vlamden. Van somber werd zijn stem opeens hard en vlijmscherp. „Bij Wodan, weer die christenen uit onze gouw.”

„Dood aan de Franken!” schreeuwden de mannen woest door-een. Zij zwaaiden hun knotsen en drilden hun speren.

Wolfert zweette en beefde van angst om Bonifacius.

De hoofdman stak bezwerend de hand op. „Geen moord en doodslag. De Franken zouden bloedig wraak nemen als wij hun priesters doodden. Dan wordt het oorlog.”

„Dan oorlog! Best!” werd er geschreeuwd. „Wij zijn niet bang, voor heel die Frankentrop niet!” Het leek erop, of zij meteen ten strijde zouden willen trekken.

Weer stak de hoofdman de hand op. „Géén moord en doodslag. Het gastrecht is ons heilig. Wee wie die mannen leed doet!” Wolfert stond versteld. Koos de hoofdman nu toch de partij van Bonifacius?

„Wij leiden die vreemdelingen eenvoudig uit ons land,” vervolgde de gouwleider.

Er waren onder de gehoornde mannen, die zich verzetten. Zo goedkoop mochten de spionnen er niet af komen. De meesten voegden zich echter naar de raad van hun hoofdman. Zij erkenden, dat het een oneer voor een vrije Fries zou zijn weerlozen te doden. Hen uit het land te leiden was genoeg. Zo werd besloten en daarmee was de volksvergadering ten einde. De mannen verspreidden zich.

„Kom Berend,” drong Wolfert aan.

De blinde bard kwam niet. Een andere zanger-verteller, die ver uit het noorden was gekomen om de volksvergadering bij te

wonen, had hem aangeklampt, en die twee raakten in een lang gesprek.

Wolfert stond erbij te trippetrappen. Berend, Berend, schiet toch op. Hij wilde Bonifacius spreken vóór die over de Rijn gezet werd.

De beide zangers keuvelden echter genoeglijk. Toen Wolfert Berend aan zijn mouw trok, sloeg hij daar geen acht op.

Ik ga weg, dacht Wolfert bij zichzelf. Ik ga naar Bonifacius. Als Berend niet met mij mee wil gaan, moet hij zichzelf maar zien te redden . . . Meteen steeg echter het bloed hem naar de wangen. Dat zou gemeen zijn. Een blinde mocht hij niet aan zijn lot overlaten, vooral niet nadat hij had beloofd hem te geleiden. Eindelijk waren de zangers uitgepraat.

Wolfert nam Berend bij de hand. Ze gingen op weg naar huis. „Wat loop je vlug,” zei Berend na een poos. „Kun je dat nu eens? Straks liep je maar langzaam.”

„Ik wil naar huis,” antwoordde Wolfert.

Berend lachte. „Aha, naar moeder. Daar kan een kleine jongen niet lang buiten.”

Wolfert perste de lippen op elkaar. Dat was het niet. Zo klein was hij niet meer. Maar waarom hij wel haast had, zei hij niet. Dan zou Berend hem nog meer uitlachen en misschien wel met opzet langzamer gaan lopen.

Ze liepen sneller. Berend was wel blind, maar hij had goede benen. Voor Wolfert ging het eigenlijk te hard. Zijn zieke been deed erge pijn en hij werd doodmoe. Maar hij verbeet zijn pijn en zette door. Hij wilde Bonifacius nog spreken.

Nadat hij Berend had thuisgebracht, stond hij in tweestrijd. Zijn huis was vlakbij en zijn benen konden hem haast niet meer dragen. Naar Bonifacius' tenten was het zeker nog een uur. Toch ging hij naar het tentenkamp op weg. Met grote moeite sleepte hij zich voort.

4. WOLFERT TREKT DE WERELD IN

Wolfert zakte aan de wegkant in elkaar; hij kon niet meer van moeheid. Zijn lamme been bonsde van pijn; zijn slapen klopten; zijn hart sloeg wild. Hij moest het opgeven. Wat hij wilde, was trouwens dwaasheid. Bonifacius zou zijn verzoek vast weigeren. Ach, hij was een nietsnut met zijn lamme arm en kreupel been. Hij wilde het tòch proberen. Met grote moeite slaagde hij erin overeind te komen. Strompelend en steunend naderde hij de witte tenten.

Bonifacius begroette hem vrolijk. „Ha, jonge vriend, ben je daar alweer? Jij loopt de halve wereld om, om bij ons te komen, geloof ik. Kom binnen in mijn tent en rust wat uit. Een beker vruchtensap lust je wel weer, is het niet?”

Wolfert stuntelde naar binnen. Even rusten voor hij de kwade boodschap bracht. Het schemerde hem trouwens voor de ogen. Hij was zo moe, dat hij haast niet spreken kon. Van wat drinken knapt hij een beetje op en toen zei hij het: „U mag hier niet langer blijven. De volksvergadering heeft besloten dat u weg moet.”

Bonifacius' gezicht betrok.

„Ze zullen u geen kwaad doen,” voegde Wolfert eraan toe. „U wordt alleen maar over de grens geleid.”

Dit luchtte Bonifacius nauwelijks op. „We moeten weg; we kunnen dus jouw volk niet meer de Blijde Boodschap brengen. Ik had zo gehoopt, dat de Friezen christenen zouden worden. Enfin, als wij hier niet langer mogen blijven, zullen we gaan.”

Het bevreemde Wolfert dat Bonifacius zich vrij gemakkelijk scheen te schikken. „Bent u niet boos dat u gedwarsboomd wordt?”

„Boos? Waarom zou ik? Met boos te worden win je nooit de harten. En daarom is het begonnen. Ik hoop later terug te komen.”

„Wanneer de Franken hier de baas geworden zijn?”

Bonifacius keek hem opmerkzaam aan. „Hoe vraag je dat zo?”

Wolfert kreeg een hoge kleur. „Omdat . . . och . . . zo maar . . . ,” hakte hij.

„Ik hoop dat het zonder geweld gaat,” zei de priester. „Met geweld win je de harten nog minder dan met drift.”

Er was een stilte. Wolfert schuifelde zenuwachtig heen en weer op de schemel, die Bonifacius hem aangeboden had. Een paar keer schraapte hij de keel. Hij vond het erg moeilijk voor de dag te komen met het verzoek dat hij wilde doen.

„Heb je wat op je hart?” vroeg Bonifacius vriendelijk. „Dan voor de dag ermee.”

„Het kan best lang duren eer u hier weerkomt,” stamelde hij.

„Dat is heel goed mogelijk, ja.”

„Ik wou . . . Ik zou zo graag . . . Nee, het kan toch niet.”

„Wat wou je graag?”

Wolferts kleur werd nog hoger. „Ik zou . . . Nee, het kan niet. Wat hebt u nou aan mij? . . . Niks.”

„Wou jij met ons meetrekken, Wolfert? Wil jij mijn dienaar zijn?”

De jongen knikte heftig. „Ja, heel graag.”

„Wij gaan weg uit je land. Waarschijnlijk heel ver weg. Nu ik hier niet werken mag, denk ik naar het zuiden te gaan. Misschien wel tot de bronnen van de Rijn.”

Wolferts ogen schitterden. Dat vond hij prachtig. Staande aan de Rijn, terwijl het water steeds naar zee stroomde, had hij vaak gepeinsd, waar dat water vandaan kwam. Uit de bergen, wist hij van zijn vader. Daar smolten sneeuw en ijs. Nooit had

hij gedacht, dat hij ooit bergen zien zou. Nu werd die kans misschien geboden. Ach nee, het kon niet. Hij hief zijn lamme hand op, voor zover dat ging. „Wat hebt u aan een hinkepoot met een lamme vlerk?”

Bonifacius glimlachte. „Dat is het grootste bezwaar niet. Er zou wel werk zijn, dat je met één hand kunt doen. En wij hebben wel een paard voor je om op te rijden.”

Wolfert veerde op. Zou het toch mogelijk zijn?

„Maar je moet wel bedenken, dat je je ouders misschien in heel lang niet terug zou zien.”

Wolfert kreeg een schok. Daaraan had hij nauwelijks gedacht. Nu Bonifacius het zei . . . Van zijn moeder hield hij veel, ze was goed en zacht. Hij zou haar wel erg missen. En zijn vader? Die ergerde zich aan hem en dat liet hij soms merken. Maar zo was iedereen tegen een kreupele, iedere man in elk geval. Hij was trots op zijn vader. Die was zo sterk en dapper. Hij had wel eens gevochten met een beer en ook wel met de Franken. Toen die, jaren geleden, een inval deden had hij er drie verslagen. Maar als dienaar van de bisschop zou hij geen nietsnut en verschoppeling zijn. Bij de christenen niet! De Heer riep blinden en kreupelen tot zijn feest. „Als ik mag, zou ik heel graag uw dienaar willen zijn,” zei hij bijna fluisterend.

„Mag je van je ouders?”

Weer schrok Wolfert. Hij had er niet met hen over gesproken. Op de terugweg van de volksvergadering was het plan bij hem opgekomen en hij was meteen naar Bonifacius gegaan.

„Eerst je vader en moeder vragen,” ging de priester door. „Zonder hun toestemming kan ik je niet meenemen.”

Nieuwe moeilijkheden, nadat de eerste zo gelukkig waren overwonnen. Zou vader gedogen, dat hij met Bonifacius naar het land van de Franken ging? Hij begreep dat hij niet buiten vragen om kon. Moeizaam stond hij op. Toen hij op zijn kreupele been moest steunen, zakte hij door. Door het lange en gehaaste lopen had hij er veel te veel van gevergd.

„Dat gaat zo niet, Wolfert,” zei Bonifacius. Hij riep een knecht.
„Zadel mijn paard.”

„Het is een telganger en erg mak,” lichtte hij Wolfert in. „Je zult geen moeite hebben met rijden. Ik verwacht je morgenochtend terug. Als je ouders het goed vinden, ga je met ons mee, en anders breng je mij het paard terug.”

De knecht hielp Wolfert in het zadel. Bonifacius gaf hem de hand. Opgewekt reed hij weg in een kalm drafje. Onderweg viel de zorg echter weer op hem. Hoe zou hij het thuis klaarspelen? Hij bedacht wat hij tegen zijn vader zou zeggen en repeteerde dat wel honderd keer.

Toen Wolfert het erf opreed, was vader Gerlof daar bezig met houthakken. Hij keek verbaasd op. Hoe kwam Wolfert aan dat fraaie paard? Van Berend kon het niet zijn; die had er geen. Wie leende zijn paard aan een kreupele jongen?

„Het is van Bonifacius,” vertelde Wolfert.

Gerlofs gezicht verstrakte. „Zo, ben je alweer naar die lui geweest?” Aan de toon was te horen, dat het hem helemaal niet zinde.

Wolfert werd erdoor uit het veld geslagen. De mooie zinnen, die hij onderweg bedacht had, waren glad vergeten. Hakkelend en stotend kwam het eruit: Hij mocht mee met Bonifacius, als zijn dienaar. De priester vond het goed. Als vader het nu ook goed vond . . .

„Jij wilt dus overlopen naar de Franken,” viel Gerlof hem grimmig in de rede.

Wolfert was een ogenblik verstomd. „Nee, vader, nee!” riep hij toen uit. „Dat nooit! . . . U weet toch wel dat Bonifacius geen Frank is!”

Gerlof zweeg. Zijn bijl viel op de grond. Met lege ogen staaarde hij voor zich uit. Vergiste Wolfert zich, of was er een trek van pijn om vaders mond? Maar waarom?

„Jij wilt weg,” zei Gerlof eindelijk. „Ik kan het me begrijpen. Een kreupele heeft het hier moeilijk. Ik ben niet vr . . . , niet goed

voor jou geweest sinds jij . . . dat hebt. Het spijt me. Het is zo ellendig als je enige zoon, op wie je trots was, zo geworden is. Bij die Bonifacius met zijn God voor blinden en kreupelen zul je het waarschijnlijk beter hebben dan bij ons. Misschien kan een ongelukkig mens daar wel gelukkig zijn . . . Ga maar, mijn jongen. Ga. . ." Het laatste kwam er moeilijk uit.

Wolfert stond verbluft. Zijn vader zei, dat hij niet goed geweest was jegens hem en dat hij er spijt van had. Maar iedereen was toch zo tegen een gebrekkige? Doofstomme Murk en Volkert-houten-been en blinde Berend werden door hun vaders heus niet vriendelijker behandeld dan hij. En hoor nu? Hield vader dan toch wel van hem, al was hij kreupel? En kostte het hem moeite hem te laten gaan, maar vond hij het toch goed, omdat hij voelde, dat het beter voor hem was? Er brandden tranen achter zijn ogen, toen hij zei: „Ik blijf niet altijd weg, hoor vader! Ik hoop gauw weer te komen.”

„Goed, goed . . .,” mompelde Gerlof, terwijl hij zich diep bukte om de gevallen bijl weer op te rapen en haastig verder hakte. Het was of hij zich schaamde.

Moeder Wendela kwam uit de moestuin achter het huis. Zij droeg een mand met groenten, die zij had gesneden. Door de achterdeur ging zij naar binnen zonder Wolfert, die aan de voorkant stond, te zien. Hij hinkte haar na. „Dag, moeder.”

Zij keerde zich om. „Zo, jongen, weer thuis? Ben je niet erg moe na die lange tocht met Berend?”

„Dat gaat best. Ik ben komen rijden . . . op het paard van Bonifacius.”

„Wat?” verbaasde zij zich.

„Ja, en ik mag met Bonifacius mee de grens over. Ik mag zijn dienaar worden. En vader vindt het goed.” In één keer gooide hij alles eruit.

Zijn moeder werd bleek en haar ogen sperden zich wijd open. „Jij weg, Wolfert? Jongen, wat doe je me aan!”

Hij voelde een steek in het hart. Met gebogen hoofd stond hij voor haar.

Zij liep snikkend naar buiten. Wolfert bleef verslagen achter. Mocht hij zijn moeder dit verdriet aandoen? Moest hij niet tegen Bonifacius zeggen dat hij toch niet meeging? Dat hij zijn moeder, en ook zijn vader, geen verdriet wou doen? Wanhopig ging hij zitten, het hoofd in de handen, de ogen naar de grond. Wendela kwam weer binnen. Wolfert hoorde het; hij keek niet op. Zij legde haar hand op zijn kruin. Hij kromp ineen. Ze zou hem wel gaan smeken thuis te blijven.

Maar dat deed ze niet. „Ik liet me even gaan, Wolfert,” zei ze zacht. „Het kwam ook zo onverwacht. Nu is het over. Ik vind het goed dat je met Bonifacius meegaat. Je zult het daar beter hebben dan hier, beter dan wij het je kunnen geven. Bij hem is een gebrekkige geen verschoppeling. Hij brengt jou bij de Meester, die ongelukkigen gelukkig maken kan. Jou ook.”

Wolfert keek op. „Vindt u het heus goed, moeder?” vroeg hij schor.

„Natuurlijk, dat zei ik toch. Als jij daarginds gelukkig worden kunt, mag ik je niet tegenhouden.” Ze kon niet verder. Er rolden tranen uit haar ogen.

Wolfert sloeg de armen om zijn moeders hals.

Dit is nu vreemd, dacht hij die nacht, terwijl hij wakker lag. Nu heb ik helemaal mijn zin. Bonifacius vindt het goed, en vader en moeder ook. Nu moest ik toch verschrikkelijk blij zijn. Maar ik ben het niet, ik ben verdrietig. Ik zie er tegenop om weg te gaan. Ik kan moeder niet missen en ik kan vader ook niet missen. Al is die hard tegen mij geweest, hij houdt toch van me. Dat heb ik nu ontdekt.

De volgende morgen ging vader Gerlof naar zijn werk voordat Wolfert klaar was om te vertrekken. Hij moest gerst oogsten, zei hij. Maar anders ging hij daarvoor nooit zo vroeg op pad. Het

gewas was vast nog nat van dauw. Bij het weggaan zei hij weinig tegen Wolfert. Wel gaf hij hem een hand, zo stevig dat het Wolfert pijn deed. Maar het was een zoete pijn. Wolfert liep naar buiten om zijn vader na te wuiven; die keek echter niet om, geen enkele keer.

Hilde haalde het paard van Bonifacius van stal. Zij en Wolfert zadelden het samen en sjorden achter het zadel een plunjezak vast, die moeder Wendela de avond tevoren had gevuld met kleren voor haar zoon en een grote kaas voor Bonifacius. De beide vrouwen hielpen Wolfert op het paard.

Terwijl hij wegreed, klommen zij op een hoog duin om hem na te wuiven. Telkens als hij omkeek – en hij deed dat telkens – stonden ze er nog, de armen hoog opgestoken. Totdat een bocht het onmogelijk maakte elkaar te zien.

Ver bezijden de landweg, die Wolfert afreed, lag de gersteakker, waarheen zijn vader was gegaan, maar vanaf de hoge paarderug kon hij hem zien. Daar stond een man naast korenschoven; hij hield de hand breed boven de ogen om tegen de zon in te zien. Wolfert zwaaide. Toen ging de hand omhoog. Even maar. Daarop sloeg de sikkel in het koren.

Wolfert gaf het paard een klopje op de nek. Het ging in kalme draf. Afscheid nemen was erg moeilijk. En toch verlangde Wolfert naar de nieuwe wereld, die nu voor hem openging.

5. DIENAAR VAN BONIFACIUS

Nadat Bonifacius en zijn dienaars door Friese krijgers met hoorns op de helm over de Rijn waren gezet, trokken zij eerst naar Utrecht. Daar bereidde Bonifacius zich voor op een reis naar het zuiden. Het ging naar Wijk bij Duurstede, naar Tiel, naar Nijmegen en vervolgens Limburg in.

Wat Bonifacius had willen doen in het land der Friezen, dat deed hij nu in het Frankenrijk. Want al waren de koningen van de Franken al sinds jaren christenen en had Willibrord zijn leven lang in hun land gepredikt en gedoopt, de meeste Franken wisten weinig van de nieuwe godsdienst af en velen leefden nog als heidenen.

Wolfert was de jongste dienaar. Hij bereed een rank paard, kleiner dan het zware ros, waarop zijn meester reed. In ieder dorp hielden zij halt. Terwijl sommige dienaren de tenten opsloegen en andere met klingelende schellen rondgingen om de mensen op te roepen tot een samenkomst, was het zijn taak de avondmaalstafel op te zetten, het fraaie altaarkleed daarover te spreiden en brood en wijn erop gereed te zetten.

Hij luisterde altijd gretig naar de bijbelse verhalen, die Bonifacius aan het volk vertelde. De meeste waren voor hem nieuw. Er moesten wel wonderbaarlijk veel verhalen in de bijbel staan, dat Bonifacius telkens andere kon vertellen.

Eens vertelde hij over Samuël, die als kind al dienaar van de priester was. Naar dit verhaal luisterde Wolfert met gespitste oren. Het was warempel bijna zijn geschiedenis. Alleen was

Samuël nog veel jonger dan hij in de dienst van God gekomen. De avond van die dag was Wolfert bezig in de tent van Bonifacius. Hij stak de olielampen aan, dekte de tafel voor het avondeten, droeg de spijzen binnen. Dat laatste ging wel moeilijk met zijn lamme hand, maar Bonifacius was geduldig. Hij dreef Wolfert nooit.

„Mijn Samuël,” prees hij, toen Wolfert hem een kroes bier inschonk.

Wolfert glunderde bij dat compliment. Zo zag hij het ook. „Je bent nu al een poos bij ons,” begon Bonifacius een gesprek. „Zou je niet gedoopt willen worden?”

Wolfert kreeg een kleur. Wanneer je gedoopt was, was je christen. Dan hoorde je erbij! Hij wilde er heel graag bij behoren. Maar was hij daarvoor wel ver genoeg? Hij kende de bijbel nog zo weinig. „Weet ik wel voldoende van het christendom?” vroeg hij.

„Je hoeft niet alles te weten, mijn jongen. Ook ik weet lang niet alles. God is zó groot en hoog dat niemand alles van hem weten kan. Het komt er maar op aan dat wij in Jezus Christus geloven als onze redder en Heer. Doe jij dat?”

Wolfert knikte bedeesd.

„Dan is er niets op tegen dat je wordt gedoopt.”

Wolfert bleef aarzelend staan.

„Bezwaren?” vroeg Bonifacius verwonderd.

Sinds Wolfert in het land der Franken was, had men hem nauwelijks meer om zijn gebrek gesmaad. Vrouwen keken hem wel eens meelijdend aan; daar had hij een hekel aan. Een enkele maal hoorde hij jongens roepen: „Mankpoot!” Maar het leek niet op de verachting, waarmee hij in zijn eigen land behandeld was. De andere dienaars van de priester hadden hem geheel als een der hunnen opgenomen in hun kring. Nu echter... Een christen was een soldaat van Jezus Christus, had Bonifacius onlangs gezegd. „Ik ben een stakkerd,” zei hij, terwijl hij naar zijn linkerarm en -been keek.

„Je bent bang dat je geen goed soldaat in het leger van de Heer zou zijn?” glimlachte Bonifacius.

Wolfert knikte.

„Koning Christus oordeelt anders dan de koningen van de Friezen en de Franken, Wolfert. Hij ziet het hart aan. Als dat warm voor hem klopt, is alles goed. Morgen word je gedoopt.”

Zij waren al voorttrekkend ver bezuiden Nijmegen gekomen, in een dorp aan de Maas. Er werd een samenkomst belegd aan de oever der rivier. Behalve vrouwen en kinderen kwamen ook mannen naar de dienst. Dat was hier regel. In het Frankenland gold het als een eer voor een man om christen te zijn.

Een warme septemberzon scheen door de hoge beukebomen en over de rustig vlietende rivier. Het water had een staalgans in dat licht. In een lang wit hemd stond Wolfert te midden van een grote kring. Hij zei Bonifacius de geloofsbelijdenis na:

Ik geloof in God de Vader, de almachtige . . . En in Jezus Christus . . . onze Heer . . . En in de Heilige Geest . . .

Daarna daalden de dopeling en de priester te zamen in het water af, zo ver, dat het hun tot aan de heupen kwam. Wolfert bukte zich en de priester dompelde hem driemaal onder. „Wolfert, ik doop u in de naam van de Vader . . . en de Zoon . . . en de Heilige Geest.”

Wonderlijk ruim en licht voelde Wolfert zich, toen hij weer op de oever klom. Zijn gezicht glansde en zijn ogen straalden. Hij was gewassen door het bloed van Jezus Christus, een nieuwgeboren kind van God. Daar was de doop een teken van. Voortaan mocht hij niet enkel de tafel voor het avondmaal gereedmaken. Hij hielp de priester in zijn dienst; hij zong mee in het koor. Hij mocht mee aanzitten en eten van het brood en drinken van de wijn en zo deel hebben aan de Here Jezus. Bij de offerfeesten rondom de Wodanseik was geen plaats voor een kreupele. Aan de tafel van de Heer bestond geen onderscheid tussen gezonden en gebrekkigen.

Zij reisden steeds verder naar het zuiden, naar Maastricht en

Aken, naar Trier en Echternach. Met verbaasde ogen zag Wolfert de heuvels, veel hoger dan de duinen, en dan geen dor zand, maar vruchtbare grond. Koeien en schapen weidden op de hellingen. Je kon er in de herfst de appels van de bomen plukken. De andere dienaars vertelden hem dat verderop de bergen nog veel hoger waren, en dat die ook midden in de zomer waren bedekt met ijs en sneeuw.

Wolfert genoot van al het vreemde dat hij zag. Maar soms overviel hem het heimwee. Hij was zo ver van huis; weken, maanden reizen. Wanneer zou hij zijn vader en moeder ooit terugzien? Hij verlangde erg naar zijn moeder. Hij zou haar willen vertellen hoe gelukkig hij nu was en hij zou haar willen zeggen, dat zij even gelukkig worden kon. Niet minder dan aan gebrekkigen schonk Jezus ook aan vrouwen het geluk. En als zijn vader ook eens christen mocht worden! Hij durfde het nauwelijks hopen. Maar hij bad erom en hij hoopte dat Bonifacius straks wél toestemming zou krijgen om in Friesland te prediken en te dopen.

Toen het winter werd, reisde Bonifacius niet verder. Het kon niet. De wegen waren onbegaanbaar, eerst door regen en later door een dik pak sneeuw. Zij bleven in Trier en namen daar hun intrek in een klooster.

Wolfert dacht, dat er nu een tijd van werkloosheid voor hem was aangebroken. Zo was het thuis. Des winters spinnen en weefden de vrouwen wol en linnen, en velden de mannen bomen en kloofden hout voor brandstof. Voor hem, de kreupele met de lamme hand, was er dan niets te doen. In ledigheid zat hij bij het vuur en soms kromp hij ineen, wanneer zijn vader hem aankeek. Die nietsnut, kon hij in zijn ogen lezen.

In het klooster was er echter van ledigheid geen sprake. Reeds in de vroegte luidde de klok van de kapel, waar hij dienst moest doen als misdienaar of koorknaap. En daarna begonnen de lessen in lezen en schrijven. Tot dusver waren de tekens in het

dikke boek, dat hij voor iedere samenkomst op tafel had moeten leggen, onbegrijpelijke figuren voor hem geweest. Nu leerde hij letters kennen en daarvan woorden maken en later leerde hij zinnen lezen. Ook leerde hij letters tekenen. Schrijven heette dat. In het rijk der Friezen waren maar weinigen die konden lezen en schrijven. Enkele heren aan het hof, dat was alles. De Wodanpriesters konden het niet eens. Die lazen alleen in bloedende paardeharten. Wolfert, de gebrekkige, leerde een kunst, die bijna niemand van zijn volk verstond.

In het voorjaar gingen Bonifacius en de zijnen weer op reis, nog verder naar het zuiden. Zij volgden de Rijn. De bergen werden hoger, het Rijndal nauwer. Op sommige plaatsen was de rivier een woeste stroom, die zich schuimend door nauwe kloven tussen hoge rotsen wrong. Nog verder werd het Rijndal breed. Hier was het land vlak; het leek er op de lage landen bij de zee. Maar in de verte waren bergen.

Toen het na deze zomer winter werd, waren ze dicht bij de bronnen van de Rijn. De bergen waren hier tot op een zekere hoogte begroeid met dennen. Daarboven waren de bergen kaal en nog hoger waren ze wit van sneeuw en ijs. Zo was het al nog voor de winter inviel, toen het in de dalen nog zomers warm was. Wolfert kon niet begrijpen, dat het daarboven koud was. Je was er immers dicht bij de zon. Maar bij het overtrekken van een pas ondervond hij dat het anders was. De wind blies daar venijnig koud, en toen er een bui losbrak, prikte de fijne jachtsneeuw hem scherp in de wangen. Hij was blij, toen hun pad weer naar beneden liep.

Bonifacius' gezelschap vond weer onderkomen in een klooster en Wolfert oefende zich verder in de lees- en schrijfkunst. Hij bracht het nu zover, dat hij de verhalen uit het dikke boek van Bonifacius kon lezen. In spanning las hij de geschiedenis van Jozef. Daarin was het meeste anders dan in zijn eigen leven, maar in

één opzicht leek het erop. Aan het hof van Faraó leerde Jozef allerlei, waarvan men onder zijn eigen volk niets wist.

Wolfert studeerde niet alleen, hij werkte ook. Zulk werk dat hij best doen kon met zijn kreupel been en lamme linkerhand. Met andere jonge kloosterbroeders was hij dagelijks uren in de schrijfzaal bezig. Zij stonden ieder aan een hoge lessenaar. Omdat hij niet zo lang kon staan, zat hij aan zo'n lessenaar op een hoge kruk. Vóór zich had ieder een boek en vellen perkament. Op dat perkament schreven zij heel nauwkeurg en heel netjes. Zij tekenden letter voor letter. Met elkaar schreven zij een heel boek over.

Wolfert had wel vijf potjes voor zich staan, behalve zwarte inkt ook blauwe, rode en groene, en dan nog verguldsel. Beurtelings doopte hij zijn ganzeveer in een van de potjes. Zo tekende hij in vele kleuren de eerste regel van het Evangelie naar Mattheüs. Van de eerste bladzijde maakte hij een prachtige tekening, veelkleurig en met goud versierd. En later maakte

hij een even mooie tekening van de eerste bladzijde van de brief van Paulus aan de Romeinen. Die gehele winter werkte Wolfert met de andere leerlingen aan het overschrijven van de bijbel.

Toen het voorjaar werd was een Nieuw Testament gereed.

6. HOOP VALT IN DUIGEN

Er werd in Utrecht feest gevierd. Veel ridders waren naar de stad gekomen. Een massa boeren uit een verre omtrek ook. Er wapperden vlaggen op alle torens en aan alle huizen. Er trok een optocht door de straten. Daarvoor liep alles uit. Geen smid bleef bij zijn aanbeeld, geen besje aan haar spinnewiel. Iedereen moest de optocht zien.

Er liepen soldaten in de stoet met de speer over de schouder. Er reden ridders te paard met zwaard en schild. Meisjes dansen, in het wit gekleed met bloemen in het haar. De koning van de Franken was zelfs in de stoet, maar hij was niet het middelpunt van het feest. Dat middelpunt was Bonifacius!

Op deze feestelijke rit door Utrecht droeg hij niet de eenvoudige reismantel, die hij gewoonlijk aan had als hij te paard reed. Zijn kleed was rood en wit en rijk bestikt met gouddraad.

De stoet ging naar de kerk, waar vele priesters en edelvrouwen wachtten op zijn komst. Onder muziek en zang werd Bonifacius naar het altaar geleid en daar werd hij tot bisschop gewijd. Hij kreeg een mijter op het hoofd en een kromstaf in de hand.

Wolfert zong in het koor. Hij was heel blij dat Bonifacius bisschop werd. Behalve zijn goede meester was die in deze jaren ook zijn grote vriend geworden. Het was heerlijk dat hij deze eer en daardoor tevens grotere invloed kreeg. Maar hij was ook blij om hetgeen Bonifacius hem onlangs had toevertrouwd. „Wanneer ik bisschop ben geworden, hoop ik opnieuw op reis te gaan,

en deze keer niet naar het zuiden, maar naar het noorden, naar de Friezen. Ik geloof dat het nu kan.”

Dit plan van zijn meester had Wolferts hart doen kloppen. Zij gingen naar zijn volk, stellig ook naar zijn dorp. Hij zou zijn ouders en zijn zuster weerzien. En zouden zij nu niet christen worden? Moeder en Hilde vast, geloofde hij. En, wie weet, misschien vader ook. Terwijl de muziek door de gewelven ruiste, de zang weerklonk en wierookgeur de kerk vervulde, droomde Wolfert dat zijn vader, moeder en zuster zouden worden gedoopt in het water van de Rijn, zoals hijzelf gedoopt was in de Maas.

Wat Wolfert had gehoopt, gebeurde. Nadat hij bisschop was geworden, besloot Bonifacius naar de Friezen te gaan.

Wolfert verwachtte, dat Bonifacius weer dezelfde weg zou kiezen als de vorige keer: bij Katwijk over de Rijn, langs de duinstreek naar het noorden en daarna langs het meer Flevo naar het oosten. Dan zouden zij al dadelijk in zijn dorp komen. Maar Bonifacius wilde deze keer uit Utrecht rechtstreeks naar het hart van Friesland trekken. De koning was in Dokkum. Wanneer hij die voor het christendom kon winnen, zou het volk gemakkelijk volgen, meende hij. Zo was het in vele andere landen ook gegaan.

Wolfert durfde niet tegenspreken. Dat paste een dienaar niet. Hij was teleurgesteld, maar hij troostte zich. Na Dokkum zouden ze de terugreis zeker door het westen maken. Dan zou hij toch zijn ouders ontmoeten.

Aan de grens werd het gezelschap door Friese krijgers aangehouden. Zij droegen helmen met hoorns op het hoofd en strijdnutsen aan de heup. In dat opzicht was er niets veranderd. Maar toen Bonifacius een brief van aanbeveling van de Frankenkoning toonde, gingen zij op zij. Dat was omdat er, in de tijd waarin Wolfert met Bonifacius in het zuiden had vertoefd, in werkelijkheid heel veel veranderd was. Er was oorlog

gevoerd tussen Friezen en Franken en in een grote veldslag waren de Friezen verslagen. Zij hadden nog wel een eigen koning, maar durfden niets meer tegen de Franken doen, en daarom mochten de bisschop en de zijnen doorgaan.

Bij het passeren van de wacht trof het Wolfert, dat de mannen geen woord zeiden en nors keken. Hij moest denken aan hetgeen Bonifacius eens tegen hem gezegd had, toen hij zijn eerste poging om de Friezen te winnen op moest geven. „Ik hoop van harte dat het zonder geweld zal gaan.” Nu bukten de Friezen toch voor de Franken. Zouden zij naar Bonifacius willen luisteren?

De eerste samenkomst viel Wolfert mee. Er kwamen redelijk veel mensen op, nadat de dienaars met schellen door het dorp waren gegaan, behalve vrouwen ook een aantal mannen. Vonden de Friezen het dan toch niet erg, dat zij uit het land der Franken kwamen en de boodschap brachten van de God, die door de Franken aangebeden werd? Zij luisterden naar het zingen van het koor; zij keken vol belangstelling toe bij de viering van het avondmaal. Wolfert kreeg meer hoop.

Daarop ging Bonifacius spreken op de wijze als hij altijd deed. Hij sprak over Jezus, die zachtmoedig was en vriendelijk, en die zich voor de mensen opgeofferd had, ook voor de Friezen. Om hen gelukkig te maken, was Hij gestorven aan een kruis. Maar nu was Hij in de hemel en daar wilde Hij allen brengen die in hem geloofden. Bonifacius vertelde iets over de hemel. Een stad met paarden poorten en straten van goud. Een vaderhuis met vele woningen. Ieder kon daar komen. Vrouwen zowel als mannen, gebrekkigen evengoed als sterken. Kinderen ook. Voor kinderen was het koninkrijk der hemelen in de eerste plaats.

Terwijl Bonifacius sprak, keek Wolfert naar de mensen. De meeste vrouwen luisterden met grote aandacht. Ook veel kinderen spitsten de oren. De mannen, die eerst nieuwsgierig waren, keken elkaar aan. Hun gezichten werden spottend; die

van sommigen ook stroef en strak of grimmig. Het was niet eens alleen omdat Bonifacius uit het land der Franken kwam. Als het daarom was, zouden zij straks niet gekomen zijn. Zijn boodschap wekte hun weerstand op. Vergeving, zachtmoedigheid, vrede? Een Friese man moest zich wreken, vergelden, oorlog voeren! Een hemel, waar een Lam op de troon zat en vrouwen en kinderen met palmtakken zwaaiden, waar kreupelen en blinden en gebochelden ook toegang hadden . . . Zo'n christenhemel was voor strijdbare mannen niets. Zij verkozen het Walhalla. Daar zat Wodan op de troon. Daar maakte Donar, met zijn hamer op de wolken beukend, dreunende muziek. Daar gingen zij bier drinken uit de schedels van vijanden, die zij doodgeslagen hadden. En daarom stopten zij voor Bonifacius de oren toe.

Bij de volgende samenkomst kwamen veel minder mensen. Alleen een aantal vrouwen en kinderen, geen enkele man. En in het derde dorp gingen de dienaren van Bonifacius tevergeefs rond om de mensen op te roepen. De mannen uit de eerste dorpen waren er rondgegaan om te waarschuwen tegen de bisschop, die hen wilde overhalen te geloven in een god, die op een ezel reed en aan een kruis gestorven was. En daarop hadden de mannen van het derde dorp hun vrouwen en kinderen verboden naar de samenkomst te gaan. En zo ging het in de volgende plaatsen ook. Geen mens kwam luisteren.

Gevaar liepen Bonifacius en de zijnen niet. Zij werden ook niet uit het land gezet. Voor de macht van de Franken hadden de Friezen na een verloren oorlog wel ontzag. Maar zij sloten hun oren en hun harten voor de Here Jezus toe. Dit was veel erger. Ontmoedigd keerde Bonifacius naar Utrecht terug. Hij reisde opnieuw heel ver naar het zuiden, tot aan de hoge bergen. Wolfert reisde met hem mee. Maar hij was erg bedroefd. Zijn hoge verwachtingen waren de bodem ingeslagen.

7. DE GENEESHEER DIE HELPT

Nadat hij voor de tweede maal had moeten wijken uit het land der Friezen, trok Bonifacius weer Rijnopwaarts en werkte vele jaren in Zuid-Duitsland. Zijn zendingswerk werd daar gezegend. Stam na stam ging over tot het christendom. Apostel van de Duitsers werd Bonifacius genoemd, en hij was het inderdaad. Wolfert bleef zijn dienaar, die de bisschop overal vergezelde. Hij zong nog steeds in het koor en hielp zijn meester bij de diensten. Wanneer ze 's winters in een klooster vertoefden, werkte hij dagelijks enkele uren in de schrijfzaal aan het overschrijven van de bijbel. Zijn voornaamste taak was echter een andere geworden. Hij was ziekentrooster. Des winters ging hij dagelijks langs de zieken van de stad, waar zij verbleven. Op hun zomerse tochten vroeg hij in ieder dorp of er ook zieken waren en dan zocht hij ze op. Hij las hen voor uit een bijbelboek, dat hij steeds bij zich droeg; hij sprak en bad met hen. Zijn lamme arm en kreupel been hinderden hem hierbij helemaal niet. Integendeel, de zieken namen het van hem eerder aan dan van gezonde, sterke mannen. Als die hen wilden troosten, konden zij zeggen: Je hebt goed praten. Zelf moest je maar eens onder vinden wat het is gewond te zijn, of ziek, of gebrekkig. Maar deze hinkende broeder, die met zijn linkerarm niets kon doen, en op deze aarde nooit van zijn kwaal genezen zou, wist wat ellende was. Hij las hen voor: Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt . . . Neemt uw juk op u . . . Mijn juk is zacht en mijn last is licht . . . Zij hoorden niet alleen zijn woorden, maar

ze zagen ook zijn voorbeeld. Hij droeg zijn kruis vrolijk. En zijn ogen schitterden, wanneer hij las van de toekomst: Het lijden van nu is niets bij de heerlijkheid die wij eenmaal zullen binnengaan... Daar zal niemand meer zeggen: ik ben ziek... Daar zal de lamme springen als een hert... Hij leefde gelukkig, nu al niettegenstaande zijn gebrek, maar vooral om het blij vooruitzicht. Daarom was hij een echte ziekentrooster. Eén winter woonden zij in Keulen. Wolfert kwam bij zijn rondgang langs de zieken ook in de grote ziekenzaal van een klooster, dat dicht bij de Rijn stond. Er lagen daar verscheidene zieken. De meeste waren poorters van Keulen, gewond geraakt bij ongelukken, en hier opgenomen omdat er onder de kloosterbroeders namelijk een monnik was, die de kunst van wondhelen bijzonder goed verstond.

Wolfert ging van bed naar bed. Hij maakte een praatje en las en bad met iedere zieke.

„En jij, vriend, hoe gaat het ermee?” vroeg hij bij een volgend bed.

„Best, ik ga goed vooruit. Ik heb hier een leventje als een prins.” Hij sprak de taal gebroken. Wolfert hoorde in de tongval een bekende klank; zijn eigen moedertaal.

„Waar kom je vandaan?” vroeg hij in het Fries.

In plaats van te antwoorden nam de ander hem scherp op. „U bent... jij bent... Wolfert! Wolfert Mankpoot zal ik maar zeggen.”

Wolfert was stomverbaasd. Zo noemden de jongens van zijn dorp hem vroeger. Hij trachtte de ander te herkennen, maar het gelukte hem niet. In een man met een volle baard kon hij een jongensgezicht van vroeger niet ontdekken.

„Reinder,” zei de zieke.

Ah, Reinder! Nu zag hij het. Hij was een van zijn vriendjes uit zijn kinderjaren. Dat was te zeggen: hij was zijn vriendje, toen hij nog vlug ter been was. Na zijn verlamming had hij hem links laten liggen, zoals trouwens alle andere jongens. Maar daar-

aan wilde Wolfert niet denken. Hij was dolblij, dat hij na al die tijd voor het eerst een uit zijn dorp ontmoette.

„Hoe gaat het thuis?” vroeg hij. „Leven mijn ouders nog?”

„Allebei,” kon Reinder zeggen, „en je zuster ook. En alle drie maken ze het goed.”

Wolfert vroeg veel meer over het dorp en Reinder antwoordde. Ze praatten zo druk, dat Wolfert zijn werk als ziekentrooster haast vergat. Het was ook niet zo nodig dat hij Reinder troostte, want die was opgewekt.

„Hoe kom jij eigenlijk hier?” vroeg Wolfert. „Woon je in Keulen?”

„Ik ben varengast,” vertelde Reinder. „Ik voer op een schip van Kampen naar Keulen. Toen we hier ten anker zouden gaan, haperde er iets aan het zeil. Ik klom ervoor de mast in. Daarbij ben ik gevallen en op mijn rug op het dek terechtgekomen. Ik verging van pijn. Het was een geluk dat ik hier dat ongeluk ge-

kregen heb. De geneesheer heeft mij fijn geholpen en de broeders hebben mij verpleegd alsof ik een koning was. Nog een weekje rusten, heeft de heelmester gezegd, en ik ben beter. En net zo gaaf en recht als ik was voor het gebeurde. Als ik thuis zo was gevallen, zou ik mijn leven lang een bochel hebben gehouden. Onze Wodanpriester heeft geen verstand van een gekneusde rug.”

„Gelukkigewent,” zei Wolfert. „Mooi dat je er zo bent afgekomen.”

Reinder lag even stil. Hij staaarde door het raam. „Hoe komen jullie christenen er eigenlijk bij om je zo druk te maken voor mij?” begon hij toen. „Ik ben een Fries, ik ben een heiden. Ik heb altijd gescholden op de vuile Franken. En ze hebben voor mij gedaan wat ze maar konden.”

„Het voorbeeld van de Meester, Reinder. Hij was de grote Heelmester.”

„Jou heeft Hij toch niet geholpen.” Reinder keek naar Wolferts slappe linkerhand.

„Jawel,” zei Wolfert. „Hij heeft mij zéker wel geholpen. Niet op die manier. Er zijn gebreken, die de knapste geneesheer niet verhelpen kan. Maar geholpen heeft Hij mij, misschien nog beter dan met een sterk been en een gezonde arm. Misschien wel juist dóór dat gebrek. Hoe zou het zijn geweest als ik gezond en sterk thuis was gebleven? Ik zou geen schrijver en geen ziekentrooster zijn geworden. Nu ben ik dat. Ik doe heerlijk werk. En het uitzicht, Reinder! Straks mag ik de hemel binnengaan. Jezus Christus laat mij binnen. En daar zal de lamme springen als een hert.” Zijn ogen straalden blij.

Rein spotte er niet mee; hij was ook niet geërgerd.

„Er zit toch wat moois in die godsdienst van jullie. Jullie helpen iedereen uit de knoei. En dat gebrekkigen in jullie hemel weer gezond zijn . . . Als ik van dat ongeluk een bochel over had gehouden, was er in het Walhalla voor mij geen plaats geweest.”

„Ik kom gauw nog eens met je praten,” beloofde Wolfert hem.
„Voor je weer afvaart.”

Wolfert ontmoette meer Friezen op de ziekenzaal. Er lag een koopman uit Staveren, die op een zakenreis in Keulen aangekomen was. In zijn herberg was hij plotseling hard ziek geworden. Hij dacht dat hij moest sterven. Maar hij was naar het klooster gebracht. De wondheler had in zijn buik gesneden, en hij ging nu vooruit. Er lagen ook twee Friese bootsgezellen, die op een avond tegelijk waren binnengebracht, verschrikkelijk toegetakeld. De dokter had hun wonden verzorgd. En de broeders verpleegden hen met de grootste zorg.

Die bootsgezellen waren het meest verbaasd, dat zij zo goed geholpen werden, want zij hadden het elkander aangedaan. In een herberg hadden zij ruzie gekregen, nadat ze te veel gedronken hadden. Ze waren elkaar in de haren gevlogen en hadden elkaar geschopt, getrapt en met het mes geduchte japen toegediend. Het eind was geweest dat ze beiden buiten westen in de goot lagen. Als dat in Friesland was gebeurd, was dit het eind geweest. Bekkesnijders mochten in hun eigen sop gaar koken, was daar de regel. Nu waren ze behandeld en gewassen en in schone bedden gelegd. Zij vonden het onbegrijpelijk dat de broeders dit hadden gedaan voor vreemde vechtersbazen. Van vijandschap of weerzin tegen het christendom was bij geen van de Friezen sprake. Zij luisterden met aandacht als Wolfert hen voorlas. Op het voorbeeld van de andere zieken sloten zij de ogen en vouwden de handen, wanneer hij met hen bad. De koopman zei: „Waarom komen jullie niet naar ons om het bij ons te maken, zoals het hier is? Bonifacius zwerft overal in Duitsland rond om de Duitsers voor het christendom te winnen. Hij moest ook naar ons komen.”

„De bisschop heeft het tweemaal geprobeerd,” antwoordde Wolfert. „En vóór hem Willibrord. De Friezen wilden er niets van weten.”

„Hij moest nú komen,” drong de koopman aan. „De andere

Friezen, die hier liggen en ik zijn niet de enigen, die door de christenen goed geholpen zijn. Er reizen tegenwoordig veel Friese kooplui door het Frankenland. Er varen veel Friese schippers de Rijn op. Zij vertellen thuis allen hoe goed er hier voor zieken en gewonden wordt gezorgd. Ik kon eerst nauwelijks geloven, dat ze ook vreemdelingen hielpen, maar ik hoorde het van alle kanten. En nu heb ik het zelf ondervonden. Als Bonifacius nú naar Friesland gaat, wordt hij met open armen ontvangen.”

Wolfert vertelde aan Bonifacius van zijn ervaringen in de ziekenzaal. De bisschop was erdoor verrast. Hij ging zelf met de patiënten praten. „Wij gaan naar Friesland,” zei hij daarna tegen Wolfert. „Zodra het lente is. En we nemen heelmeesters mee.” „Durft u het aan?” vroeg Wolfert, want Bonifacius was intussen oud geworden. „In Friesland, zo hoog in het noorden en aan zee, zal het guur en koud zijn.”

De bisschop wilde van geen bezwaren horen. Als hij op zijn oude dag het evangelie nog mocht brengen aan de Friezen, zou zijn levenswens vervuld zijn.

Bonifacius achtte het verkieslijk dat ze voor deze reis hun weg namen langs die plaatsen, waar de meeste schippers en handelaars woonden, die het goede gerucht over het christendom in Friesland hadden verspreid. Over Staveren, de grootste handelsstad, over Medemblik, de koningsstad, en dan naar Dokkum, het hart van het Friezenrijk. En ze zouden het best per schip kunnen reizen, de IJssel af, het meer Flevo over en dan over de Wadden naar de Middellzee.

8. DE KOGGE MET DE KRUISVLAG

In het voorjaar gingen ze onder zeil. Hun kogge voerde de kruisvlag. Twee geneesheren waren er aan boord.

Deventer was de eerste stad, waar zij aanlegden. Zij werden er vriendelijk ontvangen en er kwamen velen naar de samenkomsten. Maar Deventer was Friesland niet. Het christendom was er al doorgedrongen en er was al goede ziekenzorg. Hetzelfde gold voor Kampen, waar ze daarna kwamen. Ook daar waren ze nog niet in het Friese land.

De kogge voer het meer Flevo op en liep de haven van Staveren binnen. Daar lagen vele schepen en was een druk bedrijf van lossen en laden.

De kruisvlag op de kogge trok de aandacht. Die vlag was in de Friese haven nooit vertoond. Weldra verscheen de koopman, die ziek gelegen had in het hospitaal van Keulen. Hij was dankbaar, dat Bonifacius gekomen was en effende hun het pad. „Dit zijn de mannen, die zo goed voor mij gezorgd hebben, toen ik doodziek lag in die vreemde stad.”

Hij bracht de geneesheren bij de zieken. Die keken eerst wantrouwend naar de vreemdelingen in hun bruine pijen, maar de koopman sloeg de brug. Zij lieten zich onderzoeken en behandelen. Ook luisterden zij met een gewillig oor, toen Wolfert aan hun bedden kwam om te spreken over de grote Medicijnmeester, die niet alleen het lichaam, maar ook de ziel genezen kan.

Bonifacius en de zijnen werkten in Staveren met meer vrucht

dan zij ooit bij vorige gelegenheden in Friesland gedaan hadden. Hierna staken zij het meer Flevo over naar Medemblik. Dit was de Friese koningsstad. Voor aan de haven stond de burcht, die koning Redbad had gebouwd. Het hof was er nu niet; de koning was op rondreis naar het oosten. Er was ook geen bekende om hen te ontvangen en voor te stellen aan het volk, zoals in Stavoren. Zij deden het hier op de wijze, in het land der Duitsers toegepast met goed gevolg, doch bij de Friezen vroeger met pover resultaat. Jonge dienaars gingen met luid klingelende schellen door de stad om de mensen op te roepen.

De eerste keer kwamen er velen, maar dat zei niet veel. Dit was alleen nieuwsgierigheid. Hoe zou de boodschap van de bisschop worden opgenomen? Toen Bonifacius zijn toespraak hield, lette Wolfert in het bijzonder op de mannen onder het toegestroomde volk. Zij vonden het een vreemde boodschap, kon hij merken. Ze knipoogden naar elkaar. Een godenzoon, die op een ezel reed in plaats van op een paard en die zijn dienaars verbood voor hem te vechten, toen hij gevangen werd genomen, dat strookte helemaal niet met de verwachting die een Fries had van een koning. Zij liepen evenwel niet weg. En toen Bonifacius vertelde hoe Jezus zieken genas, blinden de ogen opende en zelfs doden levend maakte, luisterden zij aandachtig. Ook in Medemblik hadden schippers en bootsgezellen verteld, dat in de christenlanden iedere zieke liefderijk werd verpleegd, en dat er knappe heelmeesters waren, die mensen beter maakten van ziekten, waar de Wodanpriesters geen raad voor wisten.

De geneesheren van de kogge met de kruisvlag boden ook hier hun diensten aan. De zieken waren wantrouwig. Zij vreesden dat die vreemdelingen hen zouden betoveren. Een schipper, die in Nantes door een christendokter was geholpen, vroeg echter hulp voor zijn zieke vrouw. De medicijnen, door de geneesheer voorgeschreven, hielpen haar direct. Dit brak het ijs. De heelmeesters kregen het druk. Maar niet in alle gevallen konden

zij genezing brengen. Wolfert kwam als ziekentrooster ook bij sterfbedden.

Een jonge vrouw was moedeloos en angstig. Zij vreesde dat zij sterven ging en zij huiverde voor het kille Nevelheim, waarheen haar ziel dan varen zou. Haar verwanten trachtten haar op te fleuren. De vreemde geneesheren zouden haar vast beter maken. Wolfert zag wel hoe het met haar was gesteld. De geneesheer had hem ook gezegd, dat haar ziekte ongeneeslijk was. Hij paaide haar niet met een ijdele hoop. Wel zei hij, dat zij niet bang hoefde te zijn. Uit de Openbaring van Johannes las hij haar voor van de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem. Daar stroomt een rivier van levend water. Daar geven de bomen iedere maand nieuwe vruchten. Daar zal geen nacht zijn . . .

De vrouw luisterde met tranen in de ogen. Dat was heerlijk. Maar wie mocht binnengaan in die stad?

. . . Aldaar zal niemand binnenkomen, die gruwel doet en leugen spreekt, alleen zij die geschreven staan in het boek van het Lam," las Wolfert voor.

„In dat boek sta ik niet," zei de vrouw angstig.

„In dat boek wordt ieder ingeschreven, die gelooft in Jezus Christus," verzekerde Wolfert.

„Ook vrouwen?"

„Ook vrouwen."

„Ook die er niets voor kunnen betalen, er niets voor kunnen doen?"

„Wie dorst heeft kome en neme van het water des levens *om niet*," las Wolfert voor.

Zij spraken nog geruime tijd. De volgende dag kwam Wolfert weer en daarna nog verscheidene malen. De zieke ging lichamelijk achteruit. Het was nu voor ieder duidelijk, dat het op de dood aanging. Zij was echter niet meer wanhopig. „Ik geloof," getuigde zij.

Bonifacius kwam om haar te dopen. Dat kon ook anders dan door onderdompeling. Het water, dat over haar voorhoofd

vloeide, betekende evenzeer dat haar zonden waren afgewassen door het bloed van Christus. Zij stierf in vrede.

Enkele maanden bleef Bonifacius in Medemblik. Er kwamen steeds meer mensen naar de samenkomsten, niet alleen uit de stad, maar ook uit een verre omtrek. Van ergernis of vijandschap was niets te bespeuren. Wolfert was heel blij. Eindelijk, eindelijk nam zijn volk de Blijde Boodschap aan. Straks zouden ze ook naar zijn stam, naar zijn dorp gaan. Hij twijfelde niet of moeder Wendela en Hilde zouden zich laten dopen, en misschien vader Gerlof ook. In Medemblik werden verscheidene mannen gedoopt.

Maar eerst ging de reis naar Dokkum.

De kogge zeilde naar het noorden. Na het meer Flevo kwamen ze op het wad. Bij het invallen van de eb verdween het water snel in grillig kronkelende killen. De zee veranderde in een grijze slikplaat, waarop de kogge vastliep. De vloed bracht echter het water terug. Het schip kwam vlot. Zij zeilden de Middelsee in en ankerden voor Dokkum.

Het ging in Dokkum net eender als in Staveren en Medemblik. Dankbaar aanvaardden de mensen hulp voor hun zieken. In drommen kwamen zij naar de samenkomsten. De harten van de Friezen gingen overal open voor het evangelie.

Gewoonlijk stond Wolfert dicht bij Bonifacius wanneer die sprak. Hij overzag dan graag de luisterende menigte. Als hij aandachtige gezichten zag, stemde hem dat blij.

Op zekere dag stond hij weer naast de bisschop. Zijn blik dwaalde over de mensen. Verstilde aandacht overal. Behalve . . . Daar achteraan . . . een groepje mannen. Zij wisselden blikken, zij staken de hoofden bij elkaar . . .

Een oude herinnering schoot door Wolfert heen. De volksvergadering, waarheen hij als jongen met de blinde Berend was gegaan. De Friezen hadden daar bedreigd Bonifacius te doden.

Even boos en grimmig als die krijgers toen, keken deze mannen nu. Hij huiverde.

Bonifacius sprak even vurig en blijmoedig als altijd. Waarschijnlijk zag hij de boze mannen niet.

Wolfert werd onrustig. De mannen schenen zich al meer te ergeren. Er dreigde vast gevaar.

Voordat de samenkomst was afgelopen, zag hij een stuk of tien mannen weggaan.

Hij vroeg aan Bonifacius of die de boze mannen had gezien. De bisschop zei van nee; hij had alleen maar blijde en dankbare gezichten opgemerkt. Toen Wolfert zei, dat hij bang was voor iets ergs, lachte de bisschop om zijn vrees. De mannen waren immers weggegaan en op deze tocht gebeurden er alleen maar blijde en goede dingen. God zegende hun zendingsreis.

„Daarom juist,” waarschuwde Wolfert. „De Wodanpriesters krijgen in de gaten, dat het volk niet langer naar hen luistert, maar naar u. Ik vrees, dat zij de mannen opstoken.”

Bonifacius was niet bang. Jaloerse priesters zouden het evangelie niet kunnen tegenhouden.

In volgende samenkomsten, die hierna in en bij Dokkum gehouden werden, speurde Wolfert telkens of hij de boze mannen weerzag, of anderen die geërgerd werden, maar hij zag ze niet. Er waren inderdaad slechts vrolijke en blijde mensen, zoals Bonifacius had gezegd.

Toen geloofde hij, dat de bisschop gelijk had en hij zich onnodig zorgen had gemaakt.

Bonifacius maakte nieuwe plannen. Nadat hij de Friese havens had bezocht wilde hij nu het Friese land ingaan, van Dokkum recht naar het zuiden. Hij verkocht de kogge en kocht paarden, rijpaarden voor zich en zijn dienaars, pakpaarden voor de tenten en het gerei, dat zij met zich zouden voeren. Hun schip werd gelost; het moest voor de nieuwe eigenaar het zeegat uit,

naar het land der Angelsaksen. Bonifacius verliet Dokkum nog niet direct. Eerst zou er een groot doopfeest zijn, waar al degenen, die christen wilden worden tegelijk zouden worden gedoopt. Tot die tijd sloegen zij een kamp op dicht onder de wallen ten zuiden van de stad.

9. DE OVERVAL

Het was de avond voor het grote doopfeest. Voordat hij slapen ging, maakte Wolfert een korte wandeling buiten het kamp. Hij had het in zijn tent benauwd gekregen, een vreemd gevoel van dreigend onheil. Nu hij buiten liep, ademde hij vrijer. De avond was zeer vredig. In het stille water van de stadsgracht weerspiegelde de maan. De hemel hing vol fonkelende sterren. Uit het nabije bos dreef een kruidige herfstgeur aan.

Die boze mannen . . . Hij had ze slechts eens gezien. Toen waren ze verdwenen en nooit teruggekeerd. Van wrok of boosheid was er sindsdien geen schijn of schaduw meer geweest. Bonifacius had gelijk: God zegende hun zendingsreis. Zij hadden geen gevaar te duchten.

Wolfert keerde naar zijn kleine tent terug, knielde voor zijn veldbed om als iedere avond zijn zorgen in de hand van God te leggen, en sliep daarna snel in.

Midden in de nacht werd hij wakker van geschreeuw. Door het tentdoek heen zag hij wild flakkerend licht.

Hij gluurde door een kier. Woeste mannen met hoorns op het hoofd renden door het kamp. Zij droegen brandende flambouwen in de linkerhand en in de rechter zwaard of knots. „Dood aan de vreemdelingen!” schreeuwden zij.

Dienaars van Bonifacius sprongen hun tenten uit. Met stokken en knuppels verweerden zij zich tegen de overvallers. Het werd een hard gevecht. Wolfert kon niet vechten. Zijn lamme arm

en kreupel been beletten het hem. En hij was ook bang. Rillend van angst en schrik keek hij door de kier van het tentdoek toe. Daar trad Bonifacius uit zijn tent naar buiten. Hij stond recht op in het rosse licht der toortsen. Ondanks zijn ouderdom was hij een indrukwekkende figuur. Bezwerend hief hij zijn rechterhand omhoog. Maar niet tegen zijn vijanden. Hij wees zijn dienaars, die voor hem in de bres sprongen, terug. „Ziet af van strijd!” riep hij. „Vergeldt geen kwaad met kwaad, maar kwaad met goed.”

Geschokt hoorde Wolfert zijn meester aan. Die woorden waren bijna dezelfde als eens de Grote Meester had gesproken, toen Hij werd overvallen in de hof Gethsemané. „Steekt uw zwaard in de schede!”

„Nu is de lang verbeide dag van mijn ontbinding aangebroken,” ging Bonifacius voort, terwijl hij een bijbel, die hij onder zijn linkerarm droeg, in beide handen nam en hoog ophief. „Weest sterk in God, duldt met blijdschap, hoopt op Hem. Hij zal uw zielen bevrijden.”

Het leek weer iets op Gethsemané. Zoals daar de soldaten van de hogepriester ontzag hadden voor Jezus' woord, zo aarzelden nu de woeste krijgers. Zij lieten Bonifacius uitspreken. En ook zijn dienaars stonden stil.

Lang duurde de aarzeling niet. Een Fries sprong op de grijsaard toe en sloeg hem de bijbel uit de handen.

„Vader, vergeef het hun,” bad de bisschop Jezus na, „want zij . . .”

Hij kon het gebed niet uitbidden. Een ijzeren knots verbrijzelde zijn hoofd.

Daarna vielen de Friezen op de dienaars aan. Die verweerden zich niet meer, sinds Bonifacius het hun verboden had. Het werd een vreselijke slachting.

Wolfert was radeloos. Waar moest hij zich verbergen voor de moordenaars? Hij kon niet vluchten met zijn kreupel been. In zijn bed kon hij zich niet verstoppen; men zou hem dadelijk zien. Achter in de tent stond de grote reiskist, waarin het avondmaalszilver geborgen was. In zijn angst kroop hij daarachter weg. Ach, het zou toch wel tevergeefs zijn . . .

De tentopening werd ruw opgeslagen. Rood toortslicht flakkerde binnen de linnen wanden. Twee mannen traden in de tent. Wolfert rilde van vrees. Natuurlijk zouden ze hem vinden.

„De kaalkop is weg,” zei de een met het oog op het lege bed. „Hij zal wel bij die troep op het binnenplein geweest zijn. Dan hebben we al met hem afgerekend.”

De mannen keerden zich om.

Zou ik nu toch ontkomen? vroeg Wolfert, achter de reiskist, zich af. Zou ik, kreupele stakkerd, de dans ontspringen?

„Steek de brand erin!” gebood de oudste van de twee.

De ander hield zijn fakkel bij het tentdoek. Onmiddellijk vatte het linnen vlam en sloegen de vlammen uit. De mannen gingen weg.

Bang voor het vuur kroop Wolfert onder het doek aan de achterzijde door naar buiten. Ach, het was toch geen redding. Hier zouden ook wel woestelingen zijn, die hem wilden doden.

Achter de tenten was geen mens. En vlakbij groeide struikgewas aan de oever van de stadsgracht. Hij verschool zich in een bosje. Van zijn schuilplaats uit zag hij met angstige ogen hoe het kamp verbrandde. Iedere tent was een felle, laaiende toorts. Toen het vuur ging luwen bij gebrek aan voedsel, kon hij de ruimte overzien. Er liepen alleen krijgers met koe- of ramshoorns op het hoofd. Van zijn vrienden zag hij niemand; die waren stellig allen doodgeslagen. Slechts één tent, de grootste, stond nog overeind; het was de paardentent. Daar haalden de rovers de paarden van de bisschop uit en bonden deze aan hun eigen rossen. Toen staken zij ook de laatste tent in brand en reden weg. Wolfert zat nog steeds verscholen in het bosje. De brand was bijna uitgewoed; slechts hier en daar smeulde nog wat. Hij kroop uit het struikgewas en hinkte naar de resten van zijn tent. Van alles wat erin gestaan had, vond hij, behalve as, alleen een klompje zilver: het avondmaalsservies, gesmolten en daarna gestold. Verder vond hij in het kamp alleen maar lijken. Al zijn vrienden waren met Bonifacius gedood.

Verslagen stond hij te midden van de ellende. Waarom was hij niet dapper naast Bonifacius gaan staan om samen met hem de marteldood te sterven? Dan waren nu leed en pijn voorbij geweest. Jezus Christus zou ook hem hebben binnengeleid in het paradijs en hem de martelaarskroon hebben opgezet. Maar hij was angstig weggekropen. De moed van het geloof had

hem ontbroken op het moment, toen hij die tonen moest. Hij keek naar de stad. Geen mens vertoonde zich op de wallen. De dag brak aan, maar de poorten bleven dicht. Blijkbaar waren de poorters bang dat de woeste bende, die het kamp van Bonifacius had uitgemoord, ook hen belagen zou.

Een poos stond Wolfert besluiteloos stil. Toen hinkte hij de weg op. Hij kwam in een bos. Na het bos liep hij door weiden en langs akkerland. Hij keek uit naar een hoeve, waar hij zou kunnen rusten, want hij voelde zich erg moe. Zijn kreupele been sleepte en deed pijn, maar dat was het niet alleen. De schrik, de moordpartij, de brand! En hij had Bonifacius in de steek gelaten! Zijn laf gedrag kwelde hem.

Er stond een stromijt op een stoppelveld. Daartegen ging hij zitten, uitgeput en moedeloos. Het zat er goed, in de luwte en in de zon, die hoger klom. Vermoeidheid en slaap overmanden hem. Hij zakte achterover in het stro . . .

„Hei, word ereis wakker!”

Wolfert sloeg de ogen op. Twee ruiters met koehoorns op het hoofd . . . Er was geen twijfel mogelijk: de moordenaars hadden hem gevonden. Dit werd zijn dood. Stuntelig kwam hij overeind. „Here Jezus, sta mij bij!” murmelde hij.

„Het is een van de vreemdelingen,” zei de ene ruiter, en hij velde zijn speer om toe te stoten.

„Wacht even,” hield de ander hem terug. „Zeg op, waar kom je vandaan?” vroeg hij aan Wolfert.

„Ik kom van Dokkum, heer.”

„Hoor je wel? Hij is een Fries, geen Frank. Kom meel!”

De ruiters reden weg.

Wolfert staarde hen verwezen na. Onwillekeurig had hij in zijn moedertaal geantwoord op de vraag, die hem in het Fries gesteld werd. Zo was hij aan de dood ontsnapt. Hij was er niet blij om. Wat stond hem te wachten, alleen in een vijandig land? Hij had graag willen sterven met Bonifacius en zijn vrienden.

10. BIJ VRIENDEN

Aan de zon kon Wolfert zien, dat hij lang had geslapen in de stromijt. Het was al in de namiddag. Na de rust kon hij weer redelijk lopen. Zijn pad voerde opnieuw door bos en weiden en langs akkerland.

Weldra kreeg hij het weer moeilijk. Zijn been begon opnieuw te trekken, nog erger dan 's morgens, en daarbij kreeg hij dorst. Toen hij aan een beekje kwam, knielde hij en schepte water met de holle hand. Het kostte hem veel moeite om weer op te staan, zo slecht wilde zijn kreupel been hem dragen. En al was zijn dorst gelest, de honger kwelde hem nu des te meer. Sinds gisteren had hij niets gegeten.

Terwijl hij voortstropelde, bereikte hij een knollenveld, waaruit hij een handvol knollen opdolf. Hij at die, zittend in de berm. Daarna had hij geen kracht en moed om voort te gaan. Zijn been deinde van pijn en vermoeidheid. En waar moest hij heen? Er kwam een wagen aangereden, waggelend door kuilen in de weg, krakend onder een vracht hooi. Een jongen liep naast de ossen; een vrouw en een meisje zaten boven op het hooi.

Bij Wolfert hield de jongen de wagen in.

„Hoe komt u hier?” vroeg hij. „Bent u verdwaald?”

„Dat is . . . Dat is één van hen!” riep het meisje van boven op de wagen. „Is het niet?” vroeg zij aan Wolfert. „Heb ik u niet bij Bonifacius gezien?”

De vrouw liet zich van de wagen zakken. „Ik herken u. U was de man, die mijn zieke zuster in Dokkum heeft opgezocht.”

„Waarom bent u zo helemaal alleen?” vroeg het meisje.

„Bonifacius en al de anderen zijn vermoord.”

Zij schrokken hevig, alle drie.

„Kom, ik moet voort,” zei Wolfert. Zwaar hinkend deed hij enkele passen.

„Het wordt al avond; blij vannacht bij ons,” nodigde de vrouw. Zij wees in de verte. Daar op een terp stond een kleine hoeve.

„U kunt er last mee krijgen,” waarschuwde Wolfert.

Dat kon de vrouw niet schelen. „U hebt mijn zieke zuster opgezocht. Het heeft haar goed gedaan. U wilt toch wel met ons eten en een onderdak hebben voor vannacht?”

Wolfert raasde van de honger en verlangde naar een onderdak.

„Graag,” zei hij, en hinkte naast de wagen, terwijl de jongen de ossen voortdreef.

„Zo gaat het niet,” zei de vrouw, toen zij zijn gestuntel zag. „U moet rijden.”

Het viel Wolfert moeilijk op het hooi te klimmen. De vrouw, de jongen en het meisje hielpen hem. Tussen de boerin en haar dochter hobbelde hij voort. De wagen schokte en hotste, maar dat was niet erg; zijn been had rust.

Zodra ze bij het boerderijtje waren aangekomen, kreeg Wolfert melk en brood.

Tegen de avond kwam de boer de terp op. Hij droeg een ree, die hij gejaagd had, op de schouder. Toen hij de kamer binnenkwam, stond Wolfert schuchter op. De boerin had medelijden met hem gehad, maar zou een Friese boer een gebrekkige niet verachten? Hij zag natuurlijk dat hij een kreupel been en een lamme arm had. Hij zou ook, daar hij in huis zijn kap had afgedaan, aan zijn geschoren kruin zien dat hij een christenpriester was.

Maar de boer heette hem hartelijk welkom. Hij was vol van de moordpartij, waarvan hij had gehoord. „Afschuwelijk wat die kerels u en de uwen hebben aangedaan! Gelukkig dat u bent ontkomen. Wij zijn blij dat u hier bent.”

Die avond zat het hele gezin met Wolfert rondom de haard, waarin een vuur was aangelegd, omdat het koel was geworden na zonsondergang. Wolfert vertelde hoe Bonifacius gedood was, nadat hij zijn vrienden verboden had voor hem te vechten. Toen hij dit meedeelde, zag hij de jongen naar zijn vader kijken. Wolfert begreep wat Rorik dacht. Hij vond dit laf. Een ferme Fries zou voor zijn meester hebben gevochten, al zou hij het met de dood hebben moeten bekopen. Maar zijn vader wisselde geen knipoogje met hem; hij luisterde aandachtig naar Wolfert.

En Rorik vernam dat Bonifacius toch niet laf was geweest. Onbevreesd was hij de moordenaars tegemoetgetreden met een wonderlijk wapen: de bijbel in plaats van het zwaard.

„Hij is niet verslagen,” ging Wolfert voort. „Hij heeft de krans van de overwinning gekregen uit de hand van Koning Jezus en die heeft hem binnengeleid in het nieuwe Jeruzalem en in het Vaderhuis. Daar geniet hij nu de hemelse vreugde voor eeuwig.”

Rorik luisterde verbaasd. Er rolde een traan langs de wang van de boerin.

Die nacht sliep Wolfert in het bed van het boerenechtpaar. Zelf sliepen zij in het stro.

De volgende morgen wilde Wolfert verder gaan. „Ik mag u niet tot last zijn.”

Zij vroegen echter of hij wilde blijven. Om uit te rusten en ook om hun veel meer te vertellen van het christendom.

Wolfert bleef verscheidene dagen. Avond aan avond sprak hij met hen bij het haardvuur. Toen vroegen zij om de doop.

Wolfert had nog zelden gedoopt, hoewel hij ertoe geordend was. Zijn kreupel been maakte het bezwaarlijk om met een dopeling in het water af te dalen. Nu zij erom vroegen, weigerde hij echter niet . . . Op een milde herfstdag stond het gezin bij het beekje, dat langs de terp stroomde. Hij daalde erin af, wat stuntelig door zijn kreupel been. Toen hij eenmaal in het water

stond, kon men niets zien van zijn gebrek. Hij stond rechtop. Zij kwamen, de een na de ander, en Wolfert doopte hen: de man, de vrouw, het meisje en de jongen.

Hierna nam Wolfert afscheid van het gezin; hij wilde trachten Utrecht te bereiken.

De boerin gaf hem een goedgevulde knapzak mee, en ook een warm wollen reiskleed en een paar stevige nieuwe schoenen. Wolfert was heel dankbaar voor die gaven, maar hij keek ook bedenkelijk naar de vracht.

„Wat nu, bent u er toch niet helemaal mee ingenomen?” vroeg de boer. „De weg is lang en het kan koud worden in deze tijd van het jaar.” Er was een guitige bijklank in zijn stem.

„Zeker, zeker; ik ben dankbaar. Maar hoeveel weegt dat alles wel? Mijn been, ziet u.”

„O, daar is raad op. Kom maar eens mee.” Er speelde een geheimzinnig lachje om zijn mond, terwijl hij Wolfert voorging naar buiten. De boerin en haar dochter volgden.

Daar kwam Rorik uit de schuur. Hij voerde een fraai zwart paard mee, gezadeld en getoomd.

„Stijg op en goede reis,” zei de boer.

„Ik heb geen geld!” schrok Wolfert.

„U hebt het al dubbel en dwars betaald,” zei de boerin.

11. OP DE STINS

Nu hij een paard had, maakte Wolfert zijn reis naar Utrecht via het westen. Hij wilde van de gelegenheid gebruik maken zijn ouders op te zoeken. Met het veer hoopte hij het Vlie te kunnen oversteken, om daarna langs de duinstrook naar het zuiden te gaan.

De eerste nacht sliep hij in een boerenschuur. De tweede avond zocht hij weer een nachtverblijf. In de verte zag hij een stins, hoog op een terp, maar hij aarzelde daar aan te kloppen. De boeren waren vriendelijk voor hem geweest, maar zou een Friese edelman hem willen herbergen: een kreupele en een priester?

Terwijl hij voortreed keek hij uit naar een ander onderdak, maar er was geen. En de tijd drong. Behalve dat het avond werd, paktten zich ook donkere wolken samen. Er was een zware bui op til. Hij sloeg de oprijlaan naar de stins in. Eer hij er was, werd hij overvallen door de bui: gierende windstoten en kletterende regen.

De brug over de slotgracht was opgehaald. Hij riep, maar niemand kwam. Onbeschut stond hij in het noodweer. Liet men hem buiten staan?

Daar viel de brug. Onder het poortgewelf kon hij schuilen voor de stortbui. Hier vandaan kon hij het slotplein overzien. Rechts waren hoge ramen; dat moest de burchtzaal zijn. Links stond brandhout opgestapeld. Achter kleine ramen zag hij mensen

aan het werk bij vlamvend vuur. Daar moest de keuken zijn. Toen de ergste bui voorbij was, kwam een rijzig man, geroepen door de knechten, op hem toe. De slotheer, begreep Wolfert. Hij ging hem hinkend tegemoet en terwijl hij boog, nam hij zijn kap af. Hij wilde open voor de dag komen zonder zijn gebrek of zijn tonsuur te verbergen.

„Een christenpriester?” vroeg de edelman verrast. „Bent u ont-komen aan het bloedbad bij Dokkum?”

„Om u te dienen, edele heer. Mag ik hier schuilen. Een plaatsje in uw schuur, uw stal . . .”

„Kom mee,” nodigde de slotheer. Hij ging hem voor, niet naar de linkerkant van het plein, waar de stallen en de keuken waren, maar naar rechts, waar de eetzaal was. „Wij zouden juist aan tafel gaan. U eet toch mee?” Hij stelde hem voor aan zijn vrouw, zijn dochter en zijn zoon.

Wolfert zat mee aan een tafel, waar wildbraad, fruit en wijn werden opgediend. Het was een rijke maaltijd.

Onder het eten en daarna, toen men zich in de burchtzaal schaarde om een knappend vuur van eikeblokken, dat helder brandde onder een hoge schouw, werd een levendig gesprek gevoerd. Vooral de zoon, Liudger, stelde indringende vragen. Hoe kon er één God zijn voor Friezen, Franken, Angelsaksen en alle volken van de wereld? Wodan was toch de god van de Germanen, Zeus van de Grieken, en hoeveel goden waren er niet meer? En als er dan volgens de christenen één God was, waarom spraken zij dan van de Vader en de Zoon? Waarom moest Christus sterven voor de mensen? En hoe was het mogelijk dat een dode levend werd?

Wolfert gaf graag antwoord, maar Liudger vroeg steeds meer. Het gesprek moest eindelijk worden afgebroken, omdat het meer dan bedtijd was. „Praat morgen verder,” zei de slotheer. Wolfert kon op de stins logeren zolang hij wilde.

De volgende dag zaten de priester en de jonker uren in de torenkamer. Liudger liet een jachtpartij schieten om meer te

horen over het christendom. Er waren vragen, waarop Wolfert geen antwoord wist. Hij was maar een eenvoudig man, geen geleerde zoals Bonifacius, die aan een hogeschool had gestudeerd.

„Aan welke hogeschool?” vroeg Liudger.

„Aan die van de stad York in het land der Angelsaksen.”

Pas op de vierde dag reisde Wolfert verder. Liudger vergezelde hem een eindweegs. Hij was nog steeds vol vragen over de vreemde godsdienst. Eindelijk scheidden zij. „Ik hoop u weer te zien,” zei de jonker, terwijl hij zijn paard wendde.

12. WOLFERT THUIS

Op zijn lange reis kwam Wolfert eindelijk in de streek, die hij kende uit zijn jongensjaren. Hier stond de Wodanseik, ginds lag zijn dorp. Zijn hart klopte sneller. Eindelijk, eindelijk zou hij zijn ouders terugzien!

Hij reed het dorp binnen. De huizen herkende hij. Sommige oudere mensen ook. Met die van zijn eigen leeftijd had hij moeite. Of was die man daar Koenraad, met wie hij als kind had gespeeld? De volle baard had het gezicht veranderd, maar de ogen kwamen hem bekend voor.

Hij sloeg het pad in naar zijn geboortehuis. Er was een nieuwe schuur op het erf gebouwd; het woonhuis was hetzelfde. Er speelden kinderen op het grasveld.

Wolfert steeg van zijn paard. De kinderen keken nieuwsgierig toe. Hij vroeg hun: „Kennen jullie Gerlof en Wendela?”

„Dat zijn grootvader en grootmoeder!” riepen zij. „Grootmoeder is in huis.”

Zij liepen dadelijk naar binnen: „Grootmoeder! Grootmoeder!” Wolfert volgde hen. Op een bankje bij het haardvuur zat een oude vrouw, langzaam draaiend aan een spit, waaraan een konijn geregen was. Verwonderd keek zij naar de vreemdeling, die binnenkwam. In het tegenlicht kon zij hem niet goed onderscheiden.

„Moeder!” zei Wolfert.

Grote verrassing verspreidde zich op haar gezicht. Zij stond

op, toch nog niet zeker van zichzelf. Zo heel lang had zij tevergeefs gehoopt.

Hinkend liep hij op haar toe. Daaraan herkende zij hem. „Wolfert, jongen!” riep zij uit.

Moeder en zoon vielen elkaar in de armen. Wendela schreide van blijdschap. De kinderen stonden er sprakeloos verwonderd bij.

Daar trok een vieze schroeilucht door het huis. Wendela schrok op. Een grijze damp sloeg van het spit. Zij had haar werk vergeten. Het konijn was aan een zijde zwart gebrand.

Terwijl zij het verschroeide vlees van het vuur nam, stuurde zij de kinderen weg. „Haal grootvader van het land; hij is in de bieten bezig. Zeg hem dat Wolfert er is.”

Gerlof kwam gauw, hijgend van het harde lopen. Hij was even blij als Wendela over de terugkeer van hun zoon. Naar zijn kreupel been en lamme arm keek hij niet. Van Reinder, die in Keulen was verpleegd, had hij gehoord dat Wolfert zieken-trooster was geworden, en dat hij hele boeken overschreef. Gerlof was trots op zijn geleerde zoon.

Hilde kwam ook thuis. De kinderen hadden haar opgehaald uit de weide, waar zij de koeien had gemolken. Als laatste kwam haar man, Gellert, die een kolossale steur meebracht, gevangen in een zijarm van de Rijn.

Wendela en Hilde gingen samen het eten klaarmaken: steur in plaats van het verschroeide konijn. Het werd een vrolijk feest-maal.

Die avond liep het huis van Gerlof vol met burens, die brandden van nieuwsgierigheid naar wat Wolfert in de wijde wereld had beleefd. Ook de blinde Berend was aanwezig. De oude zanger rook nieuwe stof voor de liederen, die hij nog altijd zong, trek-kend van dorp naar dorp en van stins naar stins. Hij hoorde Wolfert uit. Van Bonifacius en diens reizen door Duitsland wilde hij alles weten. Het meest nieuwsgierig was hij naar alle bijzonderheden van de moordpartij bij Dokkum.

Wolfert vertelde gretig, vooral van het zendingswerk.

De volkeren in het zuiden hadden het christendom aanvaard. De Friezen deden het nu eindelijk ook. Het bloedbad bij Dokkum kon die loop niet stuiten, geloofde hij. Het bloed der martelaren was het zaad der kerk. Op zijn reis door het Friese land had hij weinig vijandschap bespeurd. Voedsel en nacht-verblijf had hij overal, waar hij erom vroeg, gekregen. Hierna verhaalde hij van de veranderingen, die het christendom in het zuiden had gebracht. Voor de armen werd gezorgd; zieken werden goed verpleegd; gebrekkig zijn was daar geen schande. „Komt àllen tot Mij, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven,” zei Jezus Christus.

De mensen luisterden gretig, Wendela vooral. Zij herinnerde zich nog duidelijk hoe Bonifacius destijds gesproken had. Nu hoorde zij dezelfde dingen van haar zoon. Gebrekkigen konden gelukkig zijn; hij was er zelf het voorbeeld van. En voor vrouwen was een betere toekomst weggelegd dan het kille Nevelheim, waarvan de Wodanpriesters spraken. Het koninkrijk der hemelen was ook voor hen als zij geloofden in Jezus Christus. Het gehele dorp was zeer nieuwsgierig naar het levensverhaal van kreupele Wolfert. Er werd op aangedrongen, dat hij het aan allemaal vertellen zou. In Gerlofs huisje ging dat niet; het was te klein. Een samenkomst beleggen in de open lucht ging ook niet; het was volop herfst geworden, guur en koud. Het dorps­hoofd stelde zijn schuur beschikbaar, de grootste van het dorp. De schuur werd vol. Vrijwel alle dorpingen waren opgekomen en daarenboven nog volk uit de omtrek. Ook Berend was er. Blijkbaar wilde die nog meer horen dan hij reeds vernomen had.

Wolfert voelde onder het spreken de aandacht van de mensen. Zij luisterden geboeid. Toen deed hij meer dan alleen vertellen uit zijn leven. Hij riep zijn hoorders op om te worden zoals hij: volmaakt gelukkig door het geloof in Jezus Christus, voor nu en voor altijd. „Vertrouwt niet meer op Wodan en op Balder en al die andere goden,” riep hij uit. „Zij helpen niet. God alleen is groot en door zijn Zoon geeft Hij geluk en vrede aan jullie allemaal.”

Wolfert had zelden of nooit gepreekt. Hij was de eenvoudige ziekentrooster, die sprak van hart tot hart met zieken en stervenden. In het openbaar te spreken had hem steeds beklemd. Dat was de taak van Bonifacius en van anderen die op een hogeschool waren geweest en veel geleerder waren dan hij. Nu sprak hij voor een grote menigte en als hij een ogenblik zweeg, was de stilte tastbaar. Hij zag verscheidene gezichten naar zich opgeheven, hongerig naar het heil. Een grote vreugde vervulde hem. Hij mocht de Blijde Boodschap brengen aan zijn eigen

dorp. Wat Willibrord mislukt was, waarin Bonifacius was gestuit, dat schonk God hem. In vervoering sprak hij door.

Een dof gemompel stoorde hem. Hij zag mannen de hoofden bij elkander steken.

„Die jongen van Gerlof . . . wat een lef!”

„Waanwijze knull!”

„Die mankpoot wil ons beleren.”

Wolfert probeerde verder te spreken, maar het rumoer werd luider. De mannen schreeuwden naar hem:

„Wij lusten je smoesjes niet!”

„Houd je grote mond.”

Wolfert zweeg ontdaan. Zopas duizelde hij van vreugde, omdat hij meende dat de harten opengingen voor de Blijde Boodschap die hij bracht. En nu kookte de haat.

Al dreigender werd het geschreeuw. Kinderen klampten zich angstig aan hun moeders vast. Een vrouw begon te snikken.

„Laat die vent naar zijn Franken gaan!”

„Stuur hem Bonifacius achterna zijn christenhemel in!”

„Sla de christenpriester dood!”

De mannen drongen woedend op; er blonken messen.

Die doodsbedreiging maakte iets wakker in Wolfert. Bonifacius was zijn belagers dapper tegemoetgetreden. Hij, Wolfert, was toen in zijn schulp gekropen. Nu was hij moedig. Hij mocht, hij wilde sterven als zijn bisschop. God verwaardigde hem toch nog tot de marteldood.

Op de verhoging, waarop hij stond, trad hij naar voren, hinkend, zoals hij zijn gehele leven had gehinkt. Maar aan de rand ervan richtte hij zich hoog op.

„Wilt gij mij doden? Hier is mijn borst, mijn hart. Steek toe! Ik ben verlost door Christus. Mijn ziel zal leven bij de Heer!”

De opdringende mannen bleven staan. Het rumoer verstomde. Zo'n moed verblufte hen.

Op dat moment greep Berend in. De blinde zanger had een sterke stem, geoeffend door spreken in de open lucht. „Bezoedel

je handen niet met het bloed van iemand die zich niet verweren kan."

Dat leek op hulp. Wolfert was er nauwelijks mee ingenomen. Hij verlangde naar de marteldood.

„Maar trek je ook niets van die klapper aan,” ging Berend door. „Hij met zijn God aan het kruis. Dat is een God voor vrouwen, kinderen en slappingen. Wodan en Thor zijn onze goden. Strijd, donder, wraak! En onze hemel is het Walhalla. Laat die mank-poot naar zijn christenhemel hinken!” Bijtend en spottend klonk de stem.

Wolfert was doodsbleek geworden. Dit was het ergste wat hem overkomen kon. Zijn boodschap smadelijk weggeworpen en de marteldood hem niet vergund. Berend smeed hem als een voodaan de kant. Dit wilde Wolfert niet. Overwinnen of sterven!

Hij herhaalde wat hij had gezegd. „Wilt gij mij doden, hier is mijn borst.”

Maar zijn toon was minder ferm dan straks en in plaats dat er stilte volgde, groeide het rumoer weer aan. De mannen lachten smalend. Zij staken nu de draak met Wolfert.

„De windbuil is het niet eens waard, dat er een Fries mes tussen zijn ribben wordt gestoken.”

„Sloop uit de stakkerd, die zich verbeeldt dat hij ons tot zijn christengod bekeren kan.”

De schuur liep leeg. Vrouwen en kinderen gingen verschrikt of medelijdend weg en sommigen met heimwee. De mannen grinnikten en spotten.

Wolfert bleef verpletterd achter in de lege schuur. Straks, toen hij sprak, voelde hij zich de apostel van de Friezen. Zopas dacht hij de martelaarskroon te ontvangen. Nu was hij een mislukking.

Berend was er nog. Door zijn geleider liet hij zich bij Wolfert brengen. „Heb ik je er niet aardig uitgered?” vroeg hij zelfingenomen.

Wolfert richtte zich op. Hij keek verbijsterd in de blinde ogen.

„Jij mij gered?! Als een oud vod heb je mij aan kant geschopt. Het ergste wat een mens mij aan kon doen, heb jij gedaan.”

„Maar jongen, ik deed het om je bestwil. Als ik je niet geholpen had, hadden ze je overhoop gestoken.”

„Dat had ik gewild. Overwinnen of sterven!”

Berend lachte schril. „Meen jij dat? Ben jij zo dwaas? Dan ben je een nog grotere stakkerd dan waarvoor ik je altijd heb versleten. Kreupel, een lamme vlerk. En daarenboven loopt er nog een streepje door. Heus Wolfert, het is het beste dat je maar gauw verdwijnt . . . Eh, nog bedankt voor je aardige verhaaltjes, hoor! Ik zet ze op rijm en ga ermee de boer op. Vooral dat van die moordpartij was goed. Ik dik het nog een beetje aan. De luitjes zullen heerlijk rillen.”

13. LIUDGER

Na deze reis nam Wolfert zijn intrek in een Utrechts klooster. Daar nam hij trouw deel aan de godsdienstoefeningen. Ook was hij dagelijks bezig in de schrijfzaal. Met groot geduld schreef hij de bijbel over. De eerste bladzij van een bijbelboek werd telkens weer een fraaie tekening in vele kleuren.

Zijn energie was evenwel geblust. Hij had geen hoop meer dat zijn volk ooit het christendom zou omhelzen. Willibrord had gefaald. Bonifacius had een grootse poging om de Friezen te bekeren met de dood bekocht. Hijzelf had meer gefaald dan wie ook. Toen een nieuwe prediker, die in Bonifacius' plaats gekomen was, hem vroeg mee op een nieuwe zendingsreis te gaan, smeekte hij daarvan verschoond te mogen blijven. „Ik kan u toch niet helpen,” voerde hij aan. In het begin zocht hij nog wel eens zieken op, maar hij kon het rechte woord van troost niet vinden. Het kwam omdat de lamp bij hem vanbinnen zo flauw brandde. De bittere ontzuivering in zijn dorp had hem geknoeid. In het klooster leidde hij een dor bestaan.

Na jaren kwam er een vreemdeling aan het klooster, die Wolfert wilde spreken. Uit de schrijfzaal ging hij naar zijn cel om daar de bezoeker te ontvangen. Het was een jonge man.

„Liudger,” stelde hij zich voor.

„Ik ken u niet,” zei Wolfert.

„Herinnert u zich mij niet meer? U bent gast geweest op onze stins in Friesland.”

„De jonker!“ herinnerde Wolfert zich meteen.

„Ik heb uw raad opgevolgd.”

„Mijn raad?”

„Ik ben naar het land der Angelsaksen gegaan. In York heb ik gestudeerd. Nu ga ik Bonifacius wreken.”

Wolfert schudde het hoofd. „Zo niet, jongeman. Zo niet. Mij komt de wraak toe, zegt de Here.”

„Die wraak bedoel ik niet,” verweerde Liudger zich. „Niet met een strijdnok of een zwaard ga ik Friesland in, maar met de bijbel. Ik ga mijn volk het evangelie brengen.”

Wolfert haalde moedeloos de schouders op. „Dat hebben Willibrord en Bonifacius geprobeerd. Het is hun niet gelukt. Dacht u dat u zou slagen?”

„Ik ben een Fries, hun landsman. Naar mij zullen zij willen luisteren.”

„Ik ben ook een Fries. Ze hebben mij weggejaagd. Niemand wou naar mij luisteren.”

„En ik dan?”

„U?”

„Ja, u hebt mij immers het eerst verteld van het christendom. Toen ben ik naar York gegaan. Door u ben ik geworden wat ik geworden ben.”

Het verraste Wolfert. „Is dat door mij geweest? Heb ik u mogen trekken? Heeft God mijn werk dan zo gezegend?”

„Nu wil ik naar Friesland gaan. Raadt u het mij nog af?”

„Nee, nee, Liudger, ga . . . ga met God. Wanneer Hij zegent, wie zal het keren?”

„Gaat u met mij mee?”

„Ik . . . ik?” schrok Wolfert. „Dat kan ik niet. Ik ben er ongeschikt voor; dat is gebleken.”

„Ik sta erop dat u met mij meegaat!”

Het druiste in tegen alles wat Wolfert de laatste jaren had gedacht. Hij verweerde zich krampachtig. Maar Liudger liet niet af. Hij gaf hem alleen een nacht en een dag om na te denken.

Morgen zou hij bescheid halen, of hij meeding, ja of nee. Toen hij alleen bleef in zijn cel, was Wolfert zeer ontroerd. Hij had gemeend, dat zijn werk volkomen vruchteloos was geweest. En ziedaar! deze jongeman. En was zijn arbeid ook overigens niet gezegend? Het boerengezin bij Dokkum, dat hij had mogen dopen. De vele zieken, die hem dankbaar de hand hadden gedrukt. De stervenden, die met een blij vooruitzicht waren heengegaan, nadat hij hen getroost had. En wie zou ooit zeggen welk een zegen er verspreid was door de bijbels, die hij had mogen overschrijven?

Hij had zich blind gestaard op zijn mislukking in zijn dorp. Maar was dit vreemd geweest? Hoe was het Jezus zelf vergaan, toen hij in Nazareth predikte? „Is deze niet de zoon van de timmerman?” had men gesmaald. Ze hadden hem uit de synagoge geworpen en ze wilden hem in een kloof gooien. Het was bijna dezelfde behandeling als hij in zijn dorp had ondervonden. Hoe had hij zich kunnen vermeten te verwachten, dat hij het beter kon dan Jezus zelf?

Of Liudger erin zou slagen de stugge harten van de Friezen te vermurwen? Een mens kon dat niet. Maar God kon het wel, op zijn tijd en zijn wijze. „Here God, doe het, door hem en nu,” bad hij.

„Ik ga graag mee,” zei hij tot Liudger, toen deze om bescheid kwam.

Voor de derde maal reisde Wolfert Friesland binnen op een zendingstocht. Liudger maakte haast. Hij wilde rechtstreeks naar de koning en het hof om dat te winnen. En deze keer ontweek de koning de christenzending niet, zoals hij Bonifacius ontweken was. Hij ontving de Friese edelman, die priester was geworden. Hij luisterde naar hem. Hij vroeg gedoopt te mogen worden. Liudger doopte hem en het gehele hof.

Het was veel en in andere landen zou met de koning ook het volk gewonnen zijn. De godsdienst van de koning was daar de

godsdiens van het volk. In Friesland niet. De Friezen moesten man voor man gewonnen worden. Maar won men hen op die manier, dan had men ze ook helemaal.

Liudger reisde van dorp naar dorp, van stad naar stad.

En toen bleek, dat Gods tijd voor Friesland was gekomen. Hij doopte tientallen, honderden.

Op deze zendingsreis kwamen ze ook in het westen. Langs dezelfde weg aan de binnenzijde van de duinstrook, die Wolfert eens alleen gereden had, trok nu de karavaan van Liudger naar het zuiden. Het ging heel langzaam. In ieder dorp werd halt gehouden. Dan preekte Liudger en ging de geneesheer bij de zieken langs. En Wolfert volgde hem om andere hulp te bieden dan voor het lichaam. Hij had zijn oude taak weer opgevat en deed dat werk met vreugde. Over zijn inzinking was hij volledig heen.

Toen zij de Rijnmond naderden, groeide er een spanning in hem. Zou zijn geboortedorp nu voor de Blijde Boodschap openstaan? Hij wist: wanneer God werkte, kon geen mens het keren. Hij was niet bang dat hem iets overkomen zou. Smaad wilde hij gewillig dragen. Wanneer het zijn leven kosten zou – hij was bereid het te geven. Hij vreesde alleen, dat hij een verhindering zou zijn voor het evangelie. Omdat hij een jongen van Gerlof was, een kreupel nog wel, had men naar hem niet willen horen. Hij praatte er met Liudger over. „Is het niet beter dat ik wegga?”

„Blijf bij ons,” ried die aan.

Zij sloegen hun tenten op dicht bij de Wodanseik, ongeveer in het centrum tussen enkele kleine dorpen, waaronder Wolferts geboorteplaats was. De dienaars gingen rond met klingelende schellen om de mensen op te roepen. Van links en rechts kwam het volk naar de weide, waar de avondmaalstafel stond opgesteld, bedekt met het geborduurde kleed en daarop kelk en broodschaal.

Wolfert hield zich zorgvuldig op de achtergrond om iedere aan-

stoot te vermijden. Een ander hielp Liudger bij de bediening van het avondmaal. Wel zong hij mee in het koor, maar daarbij school hij achter de andere zangers weg.

De mensen stroomden toe. Over de schouders van zijn vrienden heen herkende Wolfert verscheidene dorpsgenoten. Zijn vader en zijn moeder en Hilde zag hij ook. Het kostte hem moeite om zich in te houden.

Liudger sprak. De mensen luisterden aandachtig. Het nam de spanning bij Wolfert niet weg. Naar hem hadden deze zelfde mensen ook geluisterd, maar op het eind liep het mis. En onder de schare zag hij mannen, die toen hadden gescholden, bedreigd en het mes getrokken. Voortdurend keek hij uit naar Berend. De blinde zanger moest met zijn forse gestalte, zijn kale hoofd en witte baard gemakkelijk te herkennen zijn. Hij kon hem echter niet bespeuren.

De samenkomst liep zonder stoornis af.

Wolfert wachtte tot de duisternis gevallen was. Toen reed hij naar de ouderlijke hoeve. Men had hem daar verwacht, al hadden ze hem bij de samenkomst niet gezien. Het was immers onmogelijk, dat hij zich niet zou voegen bij een zendingskaravaan naar Friesland. Ook zij waren bezorgd geweest voor onrust en rumoer. Nu het rustig was gebleven en Liudger hartelijk was ontvangen, geloofden zij dat het zo blijven zou.

„Berend was er niet,” zei Wolfert.

Zij hadden dat gemerkt; het was maar goed. Die stokebrand zag stellig in, dat hij zich koest moest houden.

Nu het zo gunstig stond, vond Wolfert het niet nodig zich langer schuil te houden. Nadat de heelmeeester vele zieken had geholpen, ging hij bij hen langs om troost te brengen. Hij onderzocht daarbij geen vijandschap en ook geen smaad om zijn gebrek. Jongens mochten elkaar eens aanstoten, wanneer ze hem zagen hinken in zijn monnikspij, zij wachtten zich voor schelden. In de meeste huizen werd hij hartelijk ontvangen. Zieken toonden zich dankbaar voor zijn komst.

Liudger bleef weken in deze omtrek werken. Hij preekte en onderwees. Met dopen maakte hij geen haast. Dat had hij op vorige pleisterplaatsen ook niet gedaan. Hij wilde dat de mensen wisten wat ze deden als ze christen werden. Tegen dat hij zou vertrekken, maakte hij echter bekend dat wie geloofde zich kon laten dopen.

Wendela en Hilde vroegen aan Wolfert of zij ook gedoopt konden worden. „Als jullie geloven in de Here Jezus kan het zeker,” was zijn antwoord. Zij zeiden ja.

Vader Gerlof zat erbij, maar hij zei niets. En Wolfert drong niet aan. Geen pressie in die dingen.

Wolfert nam afscheid om naar zijn tent te gaan. Morgen zou het doopfeest zijn. Zijn vader ging mee naar buiten om hem te paard te helpen. „Zou het kunnen?” vroeg Gerlof toen. „Ik ook?” „Zeker, vader,” antwoordde hij. Geweldig dankbaar reed hij weg. Een halve maan hing aan de donkere hemel. Sterren flonkerden in een wijde krans rondom dat licht. Uit het bos dreef een kruidige geur aan; het werd alweer herfst. Deze avond deed Wolfert denken aan die bij Dokkum. Toen zou het ook de volgende dag doopfeest zijn. Maar het werd een moordpartij.

Met kracht duwde Wolfert die sombere gedachten weg. Zijn moeder en zijn zuster werden morgen gedoopt. En zijn vader ook! Hij mocht alleen maar blij zijn.

Wolfert ontwaakte bij het opgaan van de zon. Er was niets gebeurd. Een fraaie herfst dag zou het worden, een grote feestdag ook.

De doop zou geschieden in een duinmeertje. Liudger stond aan de oever, Wolfert naast hem. Hij zou zijn ouders en zijn zuster mogen dopen. En ook zijn zwager; Gillert had 's morgens vroeg nog om de doop gevraagd. De dopelingen, tientallen, zaten tegenover hen. Daarachter, tegen de helling van het duin, een menigte belangstellenden.

Wolfert liet zijn blik over de schare dwalen. Hij was zeer gelukkig. Zijn dorp was eindelijk gewonnen voor het christendom.

Opeens kreeg hij een schok. Daar op de duinkam – twee mannen! Een van hen herkende hij direct. Groot, kale schedel, witte baard. Berend! De andere was zijn geleider.

Wolfert hield de adem in. In al de tijd, dat Liudger en zij hier hadden gewerkt, had Berend zich niet laten zien. Nu kwam hij haastig aangelopen om in te grijpen. Zijn kale schedel glom, zijn witte baard danste.

Liudger was genaderd tot de doopvragen.

„Verzaakt gij de afgoden en neemt gij Jezus Christus aan als Zoon van God, uw Redder en uw Heer?”

Wolfert huiverde. Als hier de stentorstem van Berend inviel . . . Achter in de menigte ontstond beweging. Wolfert klemde de tanden op elkaar. De stoornis begon reeds. Er schoolden mannen rondom Berend samen.

Liudger noemde namen. De dopelingen antwoordden.

„Ja, ik verzaak de afgoden en neem Jezus Christus aan . . . Ja, ik verzaak de afgoden . . .”

Wolfert hoorde het nauwelijks. Nog hadden de dopelingen vooraan niets gemerkt van de beweging achteraan. Ook Liudger blijkbaar niet. Maar steeds meer mannen omringden Berend. Elk ogenblik kon een uitbarsting als een donderslag dit heilige uur verstoren.

De klap bleef uit. Een kleine groep mannen achteraan maakte zich los uit de menigte en beklom het duin. In het midden van die groep zag Wolfert een kale schedel glimmen. Hij huiverde. Daar werd vast een komplot gesmeed.

„Verzaakt gij, Gerlof?”

„Ik verzaak.”

„Gelooft gij, Wendela?”

„Ik geloof.”

Zijn vader en moeder verzaakten Wodan en beleden hun geloof in Jezus Christus. Wat kon Berend hen nog deren?

„Gelooft gij, Hilde?”

„Ik geloof.”

Wolfert hoorde geen vraag of antwoord meer. Er verschenen opnieuw mannen op de duinkam. Zij daalden snel de helling af. Berend was er niet bij, maar dat stelde Wolfert allerminst gerust. Er werd een loze strik gespannen, vreesde hij. Het hart sloeg hem in de keel.

De doopvragen waren beantwoord door al de dopelingen. Liudger daalde in het meertje af. Zij die hun geloof beleden hadden, kwamen één voor één.

Liudger had het zo geregeld, dat Wolfert zijn verwanten dopen zou. Wendela en Gerlof, Hilde en Gillert traden naar voren. Wolfert merkte het niet. Hij tuurde in spanning naar de mannen, die het duin afdaalden. Eén van de dienaars stootte hem aan. Hij schrok en kreeg een hoge kleur. Door zijn angst zou hij het heerlijkste wat hij ooit zou kunnen doen, vergeten.

Hij ging zijn ouders voor het water in.

„Wendela, ik doop u...” Zijn stem trilde toen hij de doopsformule uitsprak.

„Gerlof, ik doop u . . .” Zijn hand beefde toen hij zijn vader onderdompelde.

Maar het was nu niet van vrees. Hij dacht niet meer aan onheil of gevaar. Het was van pure blijdschap. Zijn ouders waren het eigendom van Jezus Christus!

De samenkomst werd na de doop meteen ontbonden. Het volk ging uiteen. Wolfert hinkte naar zijn tent om droge kleren aan te trekken. Opeens beseftte hij, dat het rustig was gebleven. Hij had zich nodeloos beangst gemaakt. Hoe het kon, begreep hij niet; hij hoefde het ook niet te begrijpen. God had het goed gemaakt. Hij kon alleen maar danken.

Die avond was Wolfert bij zijn familie thuis. Morgen zou hij vertrekken met Liudger. Een buurman, die ook op bezoek was, vertelde wat zich 's middags had afgespeeld met Berend. De zanger had de doopdienst inderdaad in de war willen sturen. Daartoe had hij de mannen achteraan om zich heen verzameld. „Laat ons dat plan achter het duin bespreken,” hadden die gezegd.

„Dus toch een komplot,” viel Wolfert hem in de rede.

„Wij hebben hem achter de duinkam te verstaan gegeven, dat wij geen drukte wilden en dat wij ook niet zouden dulden dat hij herrie schopte.”

„En toen?”

„Hij is boos weggelopen, nadat hij ons voor slappelingen en overlopers uitgescholden had.”

Wolfert was zeer verrast. De buurman, en ook de anderen die Berend omringden, hadden zich niet laten dopen. Daar waren erbij, die hem de vorige keer met het mes hadden bedreigd. Nu hadden zij echter de opzet van de zanger verijdeld. Vijandschap was er niet meer. Behalve bij Berend . . .

Hij nam afscheid. Het was geen pijnlijke scheiding na zo'n goede dag en met het vooruitzicht, dat het niet voor lang zou zijn. De

weg naar het ouderlijke huis lag nu immers in ieder opzicht altijd voor hem open.

Zijn vader liet hem uit en hielp hem op zijn paard.

„Eens kon ik het niet zetten, dat jij kreupel was,” zei hij. „Nu zie ik het anders. Zonder je gebrek zou je destijds geen dienaar van Bonifacius, geen dienaar van de Here zijn geworden. Door jouw gebrek zijn wij: moeder en ik, Hilde en Gellert, en bijna het gehele dorp, christenen geworden. Ik moet warempel dankbaar wezen voor een kreupele zoon.”

Wolfert glimlachte. Hij was zéér dankbaar. Toen gleed er toch een wolk over zijn blijdschap. „Berend . . .,” zei hij peinzend. Ondanks alles hield hij van de zanger, die hem als jongen met zijn liederen voor het eerst iets verder dan zijn dorp had leren zien. Wat zou het mooi zijn als Berend christen werd. Dan zou hij zanger van de Blijde Boodschap kunnen zijn. Nu was hij vijand.

Gerlof hield het paard nog bij de teugel. „Wat heb je zelf gezegd, mijn jongen? God werkt op zijn tijd en zijn manier. Toen jij de vorige keer werd weggehoond, dacht je dat het hier niets worden zou en dat jij helemaal mislukt was. En zie nu eens . . ., zelfs ik! Zou God ook Berend niet kunnen grijpen als Hij wil?” „Dank u, vader,” zei Wolfert warm. En met een lachje voegde hij eraan toe: „Nou bent u pas gedoopt en u gaat mij al op mijn nummer zetten; en met recht.”

Hij zette zijn paard aan.

„Tot weerziens, Wolfert!” riep Gerlof zijn zoon na.